

Nr. 44 · Februar 2023 · 23. årgang

Pilgrimmen

Pilgrimmen

Caminito del Rey. To broer – den forreste med vandledningen og bagved den nye hængebro. Foto: Henrik Friediger

PILGRIMMEN udgives af
Foreningen af Danske
Santiagopilgrimme

Redaktion

Ansvarshavende redaktør:

Rikke Ærtebjerg

Pilgrimshuset Albergue Ballerup

Præstevænget 10,

2750 Ballerup

Mobil: 6155 6309

redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Henrik Friediger

henrikfriediger@gmail.com

Henrik Tarp

henriktarp1@gmail.com

Peter Glunz

peter@glunz.dk

Niels Henrik Lieberkind

nh.lieberkind@gmail.com

Alle tidligere numre på nær de seneste to findes som PDF filer på hjemmesiden!

Enhver udnyttelse af bladets tekster er forbudt i henhold til loven. Undtaget herfra er korte uddrag af artikler til brug for anmeldelse samt til omtale, der fremmer foreningens formål. Samtykke til at kopiere bladets tekster i øvrigt kan fremskaffes gennem bladets redaktion. Copyright tilhører forfatterne ligeledes med fotos, der, hvis ikke andet er angivet, er taget af og tilhører forfatterne.

Foreningen af

Danske Santiagopilgrimme

c/o Sekretariatet, daglig leder:

John Stævngaard

Blåbærvej 22, 4873 Væggerløse

Mobil: 5354 1019

Mail: sekretariat@santiagopilgrimme.dk

MobilePay: nr. 77429

Jyske Bank: 5069-133 20 63

www.santiagopilgrimme.dk

Bestyrelse:

Carsten Maegaard, Herning

Formand, mobil: 6169 7273

Rikke Ærtebjerg, Ballerup

Næstformand, mobil: 6155 6309

Hanna Vestenaa, Kalundborg

Kasserer, mobil 5164 6956

Tone Kirkeby, Farum

Bestyrelsesmedlem, mobil: 2398 5502

Bøje Pedersen, Farum

Bestyrelsesmedlem, mobil 4119 3410

Jeanette Hounsgaard, Middelfart

Bestyrelsesmedlem, mobil 2137 4293

Tove Kristensen, Skødstrup

Bestyrelsesmedlem, mobil: 2328 8699

Suppleanter: Jane Hvas og

Niels Christian Junker-Poulsen

John Stævngaard, Væggerløse

Webredaktør, mobil 5354 1019

Bøje Pedersen, Allerød

facebook-redaktør, mobil 4119 3410

ISSN 1603-2365

Pilgrimmen afleveres til Nationalbibliografien

Opsætning og layout:

Peter Glunz, Køge, tlf.: 2040 1131

Tryk: Vestergaards Bogtrykkeri

Side: Indhold:

2	Kolofon
3	Indholdsfortegnelse
4 - 5	Går det godt? af Rikke Ærtebjerg
7 - 9	Nyt om vores forenings aktiviteter af Carsten Maegaard
10	Nye kræfter i bestyrelsen af Erik Staffeldt
11 - 24	Den glemte Camino – Camino Olvidado af Henrik Friediger
25 - 28	Kender du det, at ”lynet slår ned”? af Aase Olsen
29 - 35	Camino de Manzanal af Niels Christian Junker-Poulsen
36 - 39	Caminito del Rey af Henrik Friediger
40 - 41	Sygeplejerske på Caminoen! af Hanna Vestenaa
42 - 43	Cruz de Ferro... af John Stævngaard
44 - 47	Vikinger i Spanien af Henrik Tarp
48	Frivillig på herberger i Spanien af Tove Kristensen
49 - 54	Vandring og kultur i de tyske Alper af Jeanette Hounsgaard
55 - 67	Pilgrimsvandring på Den Danske Pilgrimsrute af Erik Hjulmand
68 - 71	Vandring mod Nidaros af Jane Hvas
72	Lunds Domkirke har 900-års jubilæum i 2023 af Tone Kirkeby
73	Feriefrivillig-job syd for Ålborg! af Grethe Dyrby
74 - 75	Internationalt samarbejde af Rikke Ærtebjerg
76	Bog anmeldelse: 10 paths to Santiago af Marianne Sommer
77	Bog anmeldelse: Pilgrimsvandring til Santiago af Ulf Luthman
78	Bog anmeldelse: Troens Almanak 2023 af Maja Lisa Engelhardt
79	Bog anmeldelse: Vandring i Europa af Lis Nielsen
80 - 81	Kultur og vandring i det andalusiske forår
82 - 83	Vandring og kultur i Italien i den sydlige del af Alperne

Går det godt?

af Rikke Ærtebjerg

Vi kan vel godt kalde os en landsdækkende forening, når medlemmerne af Foreningen af Danske Santiagopilgrimme er spredt ud over hele Danmark. Som diagrammet viser, er der en overvægt af medlemmer på Sjælland, men det regner vi med at få lavet om på, da der nu er hele fire bestyrelsesmedlemmer (inkl. suppleanter) i foreningens bestyrelse. Vi satser på, at dette også vil skabe flere aktiviteter i det jyske, så vi kan mødes over hele landet til både vandringer, Camino Caféeer, fremtidige generalforsamlinger og årsmøder.

Generalforsamlingen og årsmødet 2022 blev holdt i Christianskirken i Fredericia, og 45 medlemmer var mødt op. Generalforsamlingen besluttede at ændre regnskabsåret fra det tidligere 1. oktober-30. september, til kalenderåret. Generalforsamlingen besluttede også, at årsmødet ikke nødvendigvis skal ligge i forlængelse af generalforsamlingen.

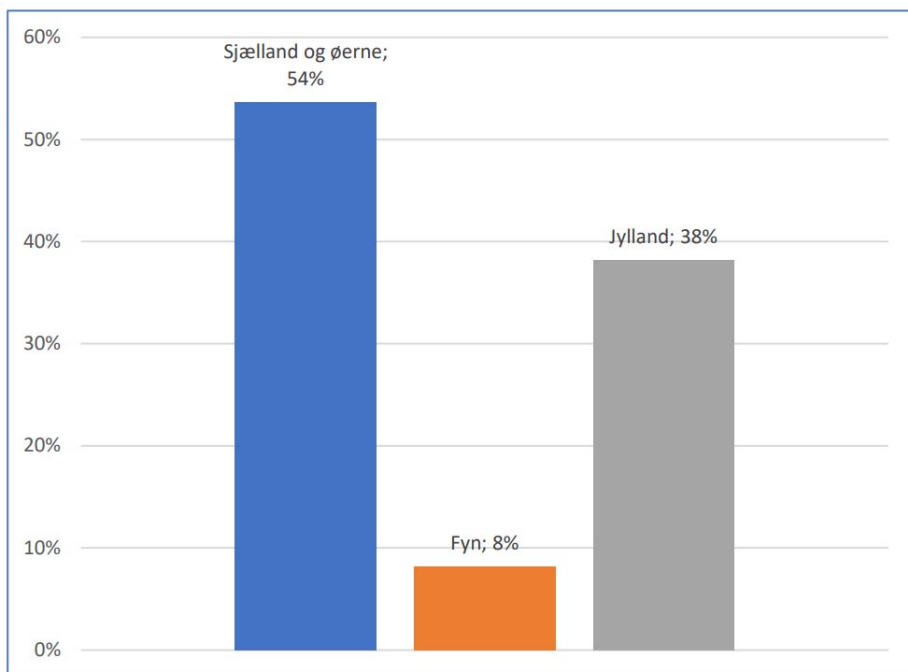
Personligt synes jeg, at det er en udfordring for det demokratiske princip, når

så få medlemmer træffer sådanne beslutninger på vegne af hele foreningen. Der kan være mange grunde til det sparsomme fremmøde – høje brændstofpriser, geografien, andre forpligtelser. Vi hører gerne fra jer, hvis der er andre grunde til, at så mange af jer holdt jer væk.

Da generalforsamlingen 2023 netop er afholdt her i marts, bliver der ikke holdt et årsmøde i år, så vi sparer sammen til en ordentlig fejring af 25-års jubilæet i 2024. Apropos jubilæum: hvis der er nogen, der har en rigtig god idé til et sted, hvor vi kan være minimum 100 personer, hvor der kan vandres, og hvor der vil være mulighed for overnatning for i hvert fald nogle af de deltagende, og til en fornuftig pris, hører vi gerne fra jer.

I de forløbne måneder har vi holdt Camino Caféeer flere steder i landet og de var alle godt besøgt. På den måde vil vi også fremover forsøge at skabe flere aktiviteter landet over, til gavn og glæde for vores medlemmer og andre Camino-interesserede.

En af de væsentlige opgaver for foreningen er salg af pilgrimspas. I 2022 sendte vi 2.007 pas ud. I 1.771 af dem blev solgt til vandrere, der ikke er medlem af vores forening. Der ligger derfor et potentiale her, som vi vil forsøge at udnytte, bl.a. ved at holde flere Camino Caféeer, og holde dem flere steder i landet. Måske kan vi tiltrække nogen af dem, der efter hjemkomsten får det, jeg kalder 'Camino blues', hvor man har hovedet fuldt af oplevelser, men ens omgivelser forstår ikke, hvad man taler om, fordi de ikke selv har

vandret Camino. Så skal vi synliggøre, at vi i vores fællesskab har hvad der skal til, til vores vandringer og vores Camino Caféer.

Hvordan går det? Går det godt? Sådan siger vi typisk til venner og bekendte, når vi mødes. Men hvordan går det egentlig? Får du gået noget? Går du til, amok, agurk eller itu?

Der er i hvert fald nok vandringer at gå i gang med. Foreningen har allerede mange vandringer planlagt i første halvår af 2023. Du finder alle detaljerne på vores hjemmeside, www.santiagopilgrimme.dk under 'Det sker', 'Vandringer'. Der bliver jævnligt lagt flere vandringer på hjemmesiden, så hold øje. Du er også velkommen til selv at arrangere ture, og de kan også blive lagt på hjemmesiden. Skriv el-

ler ring til sekretariatet, hvis du har en vandring, du vil dele med os.

Endnu en gang er dette blad til stor inspiration; der er artikler om vandring på både Caminoerne Francés, Manzanal og Olvidado, vandring i Oberammergau, på Den Danske Pilgrimsrute og på Olavsleden mod Nidaros. Så er der mere om vikingen i Spanien, hvorfor det nogen gange er godt med en sygeplejerske ved hånden, et tilbud om at være hospitalero/a i Danmark og Spanien, og lidt om foreningens aktiviteter. Du ønskes god læsning. Buen Camino

TÆTTERE PÅ FRIHEDEN

Beklædning og udstyr skabt til at holde.
Designet til friluftsliv.

Besøg os i København, Field's, Lyngby, Roskilde, Næstved, Odense, Kolding, Aarhus, Randers og Aalborg eller på friluftsland.dk

FRILUFTSLAND

Nyt om vores forenings aktiviteter

af Carsten Maegaard

Bestyrelse og sekretariat

Ved generalforsamlingen 2021 blev John Stævngaard, Jane Hvas og Jeanette Hounsgaard valgt ind i bestyrelsen. Desværre måtte Jane pga. sygdom ret hurtigt trække sig igen. I stedet trådte suppleant Bøje Pedersen ind. Senere bebadede vores sekretariatsleder gennem fem år, Yvonne Riise, sin fratræden pr. 1. juli 2022. En stor tak til Yvonne. Efter nogle overvejelser søgte John stillingen, og har nu taget over. Han fik nok at se til med det samme: Højsæson for pilgrimspas, omorganisering af regnskabs-system, medlemskartotek o.m.a. John trådte samtidig ud af bestyrelsen og suppleant Jacob Rohd trådte ind.

Bestyrelsen har holdt fire møder og et strategiseminar – det sidste for at få et bedre overblik over det fremadrettede arbejde.

Ved generalforsamlingen den 29. oktober 2022 i Fredericia valgte Jacob Rohd ikke at genopstille. I stedet blev Tove Kristensen valgt ind. De to nyvalgte suppleanter Jane Hvas og Niels Christian Junker-Poulsen deltager i bestyrelsesmøderne. Se nærmere præsentation af bestyrelsesmedlemmerne nederst på vores hjemmeside.

Hjemmesiden

Har virket dårligt og langsomt gennem de seneste år. Vi har forsøgt med lappeløsninger, men uden synderligt held. Vi har haft mange overvejelser om løsninger, bl.a. en standard-hjemmeside baseret på abonnement. Til sidst faldt det ud til

fordel for konsulentbistand til et fast årligt beløb for at opdatere hjemmesiden, og nu virker den igen. Det er sket i tæt samarbejde mellem konsulenten, Hanna og John. John er nu så fortrolig med opbygningen, at han kan lægge nyt materiale ind og redigere i et vist omfang. Vi savner en ny redaktør efter Erik Staffeldt, til at forny og redigere indhold og skabe mere aktualitet på hjemmesiden og Facebook.

Vores medier

Vi udgiver bladet Pilgrimmen to gange om året. Det er i A5 format og på 80-100 sider. Redaktøren Rikke Ærtebjerg og redaktionsgruppen sammensætter stoffet, der indsendes af medlemmer og andre. Vi har fået en ny distributør, nemlig Bladkompagniet. Det har medført, at der hverken er plastic om bladet (hvilket er mere miljøvenligt), eller trykt adresse på, da bladet bliver uddelt efter en adresseliste, som John forsyner leverandøren med. Det er med udgangspunkt i de medlemsadresser vi har på tidspunktet for udgivelse af bladet. Derfor er det vigtigt, at du melder adresseforandring, hvis du flytter. Har du ikke modtaget bladet, eller er bladet f.eks. leveret vådt, skal du henvende dig til sekretariatet, da John så kan bede Bladkompagniet om at efterlevere. Det er en del af aftalen.

Vi har også en Facebook-gruppe med ca. 3.000 følgere, Santiagopilgrimme.dk, hvor alle kan lægge opslag ind. Desuden udsender vi nyhedsbreve ca. fire gange om året til medlemmer efter en opdateret mailadresse.

Den Danske Pilgrimsrute

Den Danske Pilgrimsrute består af en afmærket rute mellem Helsingør og Rødbyhavn, en afmærket rute mellem Dragør og Kongeåen, en afmærket rute mellem Odense og Krusaa via Als, samt Hærvejen mellem Hirtshals/Frederikshavn og Padborg. Det er i alt ca. 1.000 km afmærkede pilgrimsruter i Danmark. I Jylland er det kommunerne langs Hærvejen, der har ansvaret, men det bør ikke afholde os fra at rådgive dem.

Stigruppen holder alle ruterne på øerne ved lige gennem løbende kontakt til myndigheder og lodsejere. Et flot arbejde af en lille, men tapper arbejdsgruppe med Vibeke Mørdrup som tovholder. Stigruppen på Sjælland er decentraliseret, således at det er lokale personer, der er tovholdere på de forskellige strækninger. For at styrke arbejdet med ruterne på Fyn og i Jylland, vil vi også her lægge opgaven ud på nogle regionale kontaktpersoner, som kan samle de lokale aktive omkring sig. Derfor har vi samlet de aktive i det danske caminoarbejde for at få et overblik, samt drøfte arbejdet og den fremtidige bemanning i hver landsdel. For at sætte mere fokus på dette arbejde, vil vi fremover bruge en side i hver udgave af Pilgrimmen, hvor I kan melde ind om, hvad der sker.

Samarbejdet med Foreningen af Danske Kultur- og Pilgrimsruter

Det er en forening, som har sit erklærede formål at være paraplyorganisation for alle pilgrimsforeninger i Danmark. Oprindeligt blev den grundlagt for at allokere EU- midler til den norske St. Olaf Leden. Foreningen har 10-20 personlige medlemmer samt to større organisationer – Fodslaw og os. Pt. har pilgrimspræ-

sten i Viborg overtaget formandsposten. Vi er usikre på, om DKP har kræfter nok, og er den naturlige paraplyorganisation for de danske pilgrimsforeninger/vandreforeninger.

Nordisk samarbejde

I sommeren 2022 blev der fra tysk side organiseret en vandring fra Trondheim til Rom. Desværre deltog kun nogle få danske pilgrimme gennem Danmark. Tone, som er vores kontakt til de nordiske pilgrimsorganisationer, har deltaget i nogle møder med svenskerne i år. Det vil vi gerne intensivere for at få flere til at vandre mod Vadstena og Oslo/Trondheim. I 2023 fylder domkirken i Lund 900 år. Det bør selvfølgelig fejres på begge sider af Sundet. Et blandt mange arrangementer bliver en pilgrimsvandring fra Odense til Lund. Troels og Tone har kontakt med Magnus Malmgren, der er pilgrimspræst i Lund, om vandringen, der starter i Odense 28. august med mål i Lund 9. september. Vi oplyser meget mere, når vi modtager nyt,

Internationalt samarbejde

Der er et stigende behov for at påvirke de spanske myndigheder – religiøse såvel som sekulære til:

- At forbedre de strækninger på caminoerne, hvor vi pilgrimme er henvist til at traske i rabatten med store lastbiler buldrende forbi
- At få styr på brandfælder i nogle herberger – mest private
- At understøtte verdenskulturarven – fx flere åbne kirker på caminoerne i Spanien
- At udvide kravet til at få et Compostela fra 100 km til 300 km for at minimere den voldsomme trængsel på den sidste strækning

- At gøre vores stemme gældende i internationale fora

Jeg deltog i min rolle som formand i august 2021 i en international konference i Frómista om at gøre Camino Francés bedre. Det var anden gang, vi deltog efter indbydelse, alt blev betalt af arrangørerne. Organisationen bag består imidlertid kun af kommuner, regioner og herberger langs Camino Francés. Dermed er det jo ikke et internationalt samarbejde for alle caminoer, selvom vi var deltagere fra 12 lande.

Der har hersket en del forvirring om, hvilken af de mange spanske pilgrimsorganisationer, der kan betragtes som en egentlig paraplyorganisation i Spanien, uafhængig af myndigheder, og som har kapacitet til at forhandle de internationale organisationers mærkesager overfor myndighederne, men nu ser det ud til, at vi kan samles om FEAACS (Federacion Espanola de Asociaciones de Amigos del Camino de Santiago). Vi sender to repræsentanter til en konference i Santiago til marts for at fremføre vores synspunkter og udbygge de internationale kontakter. Her bliver næsten alt betalt af arrangørerne.

Vi har et løbende samarbejde med nationale paraplyorganisationer for lokale pilgrimsforeninger, grupper og myndigheder i følgende lande:

I Norge "Pilegrimsfelleskapet St. Jakob" i Oslo og "Nasjonalt Pilegrimssenter" i Trondheim, i Sverige "Pilgrim i Sverige", i Tyskland "Deutsche Jacobus-Gesellschaft", i Holland "Het Nederlands Genootschap van Sint Jacop" og i England "Confraternity of St. James". De har til

formål at formidle samarbejdet mellem de lokale foreninger, der vedligeholder pilgrimsruterne, samt at udbrede kendskabet til de internationale pilgrimsruter, udbygge internationalt samarbejde, arrangere vandringer og foredrag, samt oplyse om den kristne kulturbaggrund for pilgrimsvandring (de er tættere knyttet op på den lutherske kirke end vi).

Antallet af pilgrimme blev historisk højt i 2022

Der er igen kommet pilgrimme på de spanske caminoer. Og det med et sådant brag, at antallet af udstedte Compostelaer i Santiago ultimo november 2022 har passeret de 438.000 (i skrivende stund seneste nyt), så det er allerede nu alle tiders rekordår. Heraf er ca. 3.000 danskere. Det giver en plads som nr. 17 blandt alle de nationaliteter, der kommer til Santiago. Sammen med Irland er placeringen helt i top i forhold til indbyggertallet. Irland er et stærkt katolsk land, så det er faktisk et interessant spørgsmål, hvad der får så mange danskere til at vandre til Santiago.

Hospitaleros

Vores samarbejds-albergue "Siervas de Maria" i Astorga har også mærket det voksende antal pilgrimme. De har derfor efterlyst flere danske hospitaleros, som de sætter stor pris på. Desværre har vi kun kunnet formidle fem i 2022. Normalt formidler vi ca. 20 om året. Det skyldes jo nok, at det tager lidt tid at komme i gang efter Corona. Vi vil annoncere mere i det nye år.

Venlig hilsen

Carsten Maegaard
Formand

Stiarbejdet med Den Danske Pilgrimsrute

af Tone Kirkeby

Kender du den? Og vil du hjælpe os?

I Jylland følger den stort set Hærvejen. Ruten går fra hhv. Hirtshals og Frederikshavn og mødes i Aars, derfra videre gennem Viborg og Jelling til Padborg.

På Fyn går den fra Nyborg til Odense, hvor den deler sig og går mod vest til Vejen og mødes med Hærvejen, mod syd går den til Bøjden og forsætter over Als fra Fynshav til Sønderborg og videre ad Gendarmstien til Wassersleben ved grænsen til Tyskland.

På Sjælland går den fra hhv. Helsingør og Kastrup til Roskilde, følges ad til Ringsted, hvor den deler sig og går mod vest til Korsør og mod syd til Rødby.

Godt 1.000 km pilgrimsrute afmærket med muslingeskallen gennem Danmark. Hele ruten kan ses på:

www.hiking.waymarkedtrails.org

For at pilgrimsruten skal bestå, kræves der vedligehold og eftersyn. Ruten skal gennemgås mindst en gang, helst to gange om året, for at tjekke afmærkning, tilgroning mv. Derudover er der kontakt til de kommuner, ruten går igennem, og lodsejere, hvis ejendom ruten krydser.

På Sjælland er der en godt arbejdende gruppe, der står for dette arbejde, og gruppen vil gerne have flere med.

I Jylland, hvor ruten følger Hærvejen, er det kommunerne langs ruten og Hærvejsforeningen, der står for vedligehold og afmærkning. Foreningen af Danske Santiagopilgrimme har en kontaktperson til Hærvejsforeningen.

På Fyn og tilslutningerne til Hærvejen er der et par personer, der står for arbejdet, nu ønsker vi en større arbejdsgruppe for Fyn og Jylland.

Arbejdet fordeles således, at man står for en strækning af ruten, gerne flere sammen, tæt på hvor man bor.

Vi vil gerne have flere med til at arbejde med ruten, også til at hjælpe med at gøre den mere kendt udover vores egen kreds af vandrere.

Ønsker du at være med, så kontakt:

For Jylland og Fyn, Jeanette Hounsgaard på mail: jhounsgaard@hotmail.com eller telefon 2252 3210

For Sjælland, Vibeke Mørdrup på mail: v.moerdrup@gmail.com eller telefon 2615 7173

Den glemte Camino – Camino Olvidado

Siden Manuel og jeg mødte hinanden på en regnvåd Camino Francés i 2000, har vi stort set mødtes hvert år og vandret en uges tid sammen på en af de mange veje, der fører til Santiago – fx har vi vandret hele den nordlige Camino bid for bid: mødtes dér, hvor vi skiltes året før og vandret videre for igen at skilles og fortsætte året efter. I år ville vi prøve noget nyt: en ukendt – glemt – Camino.

af Henrik Friediger

Vi havde drøftet forskellige muligheder for årets vandring – bl.a. Camino Primitivo, men valget faldt altså på den mindre kendte Glemte Camino. Ikke mindst fordi der er en rigtig informativ hjemmeside og en tilhørende app, hvor de enkelte dagsmarcher med variationsmuligheder er opregnet. App'en er endda forbundet med en satellit, så man kan følge vejen ganske præcist.

Jeg fløj først til Irún, hvor Manuel bor – lufthavnen, der ligger i udkanten af Irún, hedder mærkeligt nok San Sebastian, der ligger 20 km længere vestpå. På dagen, hvor vi begyndte vores vandring, tog vi morgentoget til Bilbao, hvor Camino Olvidado begynder.

Ser man Camino Olvidado i sin helhed, ser den ganske hård ud, som den går på tværs af de Cantabriske bjerge – og ender i Camino Francés i Villafranca del Bierzo. Jeg frygtede den lidt, da jeg forestillede mig, at den ville være en slags tvillingecamino til Camino Primitivo, som jeg vandrede for snart mange år siden og fandt ganske anstrengende med voldsomme stigninger. Men sådan er Camino Olvidado – stort set – ikke. Den ligger for det meste ganske nænsomt i lange dalstrøg, der naturligvis går lidt op og ned, men som er ganske fremkommelige.

Syv dage med Manuel

Vejen ud af Bilbao går langs floden – ind i landet. Det er interessant at følge en gammel sværindustriby forvandle sig til en moderne hightechby. Manuela's ældste datter arbejder i en kreativ virksomhed – en 'kunsthall', der ligger på fundamentet af et tidligere industriområde. Vi ringede til hende, og hun kom ud og vinkede fra den anden side af floden.

Guiden foreslår, at man overnatter i Güeñes efter ca. 25 km, men Manuel havde fundet et hotel til os i Zalla 4 km længere fremme.

Næste dag gik vi yderligere et par og tyve km til Villasana de Mena, hvor Manuel har noget familie, der har et byhus, som de bruger som fritidshus. Her var vi heldige at kunne overnatte, da byen var fuld af folk til en byfest.

På denne strækning passerer man den skønne by Balmaseda, der bl.a. har en helt vidunderlig gotisk kirke. Og i øvrigt var der også her optræk til byfest.

Vejen ud af byen er ganske kedelig, går langs landevejen og virker uendelig. Men efter et par km åbner den skønne Valle de Mena sig i al sin grønne skønhed, og Caminoen bliver grønne markveje.

Fra Villasana er der to veje til næste stop: Espinosa de los Monteros. Vi kunne vælge mellem henholdsvis 34 og 28 km og valgte den korteste, der var lang nok.

Ikke mindst de første kilometer er ganske ufremkommelige. Man skal holde næsen godt nede i app'en for at være sikker på, at man er på rette vej. Indimellem er det simpelthen svært at skelne mellem stien og et krat.

Denne dag passerer man et monument midt på en mark. Det fortæller, at det netop var her en abbed i år 800 for første gang nedskrev ordet CASTILLA – der som bekendt både er navnet på et autonomt område – Castilla y León – og har givet navn til det spanske sprog: castellaño.

Monumentet står ganske ensomt og virker umotiveret, men det er prydet med faner og nærved ligger en ermita, hvor man kan nyde synet af diverse krigeriske helgener, der minder om den blodige spanske historie med den næsten 800 år lange generobring af den iberiske halvø fra de muslimske besættelse.

Dagens vandring er ellers ganske øde. Det er et landskab, der kun er sporadisk opdyrket og der er langt mellem landsbyerne. Meget af vejen går på resterne af romerske veje, og hele tiden følger man et bjergmassiv, der afsluttes med en murliggende bjergkam, der står som en kæmpe-mæssig middelalderborg.

Næste dag gik vi de 25 km til Santelices. En varieret strækning, der rummer åbne markveje, skovstier og udfordringer med at komme over diverse vandløb.

Man passerer tillige et turistmål – Monumento Natural Ojo Guareña, hvor man kan få information om diverse naturvan-

dringer og besøg i bjerghuler. Mærkeligt nok var området helt øde, da vi passerede det i midten af juni måned. Godt nok en kort turistsæson. Fik da lyst til at udforske området.

I Santelices mødte vi på en bar en midaldrende mand, der præsenterede sig som en lokal frivillig, der var med til at servicere pilgrimmene på denne Camino.

Desværre var pilgrimsherberget lukket, så man var overladt til at overnatte på hoteletter eller lignende – Casas Rurales. Det gjorde vi også her. Da vi senere købte lidt ind i en butik, begyndte indehaveren dér uopfordret at fortælle os, at de frivillige, der havde været med til at markere vejen og nu skulle drive herberget, desværre var kommet op at toppes, og det var endt med, at herberget var lukket.

Hvad jeg forestiller mig, er følgende: Camino Olvidado er en stort tænkt alternativ Camino, som der har været planlagt op til coronaen, der så havde lagt landet øde og forhindret pilgrimme i at vandre. Nu er der en formidabel hjemmeside og tilhørende app. Men systemet med billige pilgrimsherberger er aldrig rigtig kommet op at stå – vi så flere tomme og lukkede herberger på ruten. Og derfor kom der heller ikke nogen pilgrimme – vi mødte ingen andre den første uge, vi gik sammen, og jeg var også overladt til mit eget selskab i den efterfølgende uge, jeg gik alene.

Næste dag gik vandringen de 26 km til Arijia. Nu skifter landskabet karakter – endelig kommer man ud af Valle de Mena og ind i Valle de Valdebezana med lange øde stier og spredte hesteflokke.

Arija ligger i den ene ende af en kæpsemæssig opdæmmet sø – Embalse de Ebro. Vi overnattede på byens eneste hotel, der var til salg og ganske nedslidt, og vi spiste på byens eneste restaurant, som havde en udsøgt flabet betjening af en vært, der nok vidste, at der ikke var andre steder at gå hen. Maden var vist okay – jeg husker den ikke som dårlig.

Næste dags vandring til Olea er på 31 km. Den første del går langs Embalse de Ebro. Først ad en bro over på den anden side af en kanal, der adskiller de to Arija'er.

I den anden Arija har nogen haft kreativitet og overskud til at skabe og opstille et tableau med bl.a. pilgrimme. En klar mulighed for at fotografere hinanden!

Embalsen ender brat i en dæmning i Arroyo. Og herefter skifter landskabet dramatisk karakter. Nu går det opad i et ganske øde bjerglandskab, hvor man skal indstille sig på at stige omkring 1000 m. Ganske anstrengende, men også meget smukt, storslået.

Det var en varm dag, og vi sørgede for at have godt med vand med os op i de øde bjerge. Storslåede udsigter over embalsen og det guldne landskab foran. Manuel kan godt lide at finde genveje og glemmer engang imellem at tage hensyn til de højdeforskelle, der skal kaperes for at spare en kilometer eller to. Sommetider ganske anstrengende, men altid en oplevelse. Således også denne dag.

Da vi efter en anstrengende vandring endelig kom til en landsby, havde vi drukket alt det medbragte vand – huden var fugtig som en salamander, sådan svedte vi. Vi fandt frem til landsbyens kilde, hvor vi bællede vand i litervis. Manuel sad i skyggen nede ved kilden, der lå lidt nede ad en trappe, og jeg faldt i søvn på en stenbænk i skyggen op ad en husmur. Jeg tror, det blev en pause på et par timer.

Landsbyen hedder Campo de Enmedio, og da vi endelig fik os taget sammen til at påbegynde de sidste godt fem km til Olea, kom vi forbi landsbykirken, der i den grad fik os til at live op. Den er ganske enestående, fra det tolvte århundrede og prydet med de mest erotiske motiver, jeg nogensinde har set i kirkelig sammenhæng.

Colegiata de San Pedro hedder den, og den er i sig selv en rejse værd. Desværre – som sædvanligt – lukket, men der er nok at se udenfor. Jeg medtager et par billeder. Vil man se mere, kan det anbefales at google – der er masser at se og læse.

Pilgrimslivet

Lang tur til Olea, som er en lille langstrakt landsby med et Casa Rural, hvor vi havde bestilt overnatning og fået værten til at bestille aftensmad, der stod og ventede på os.

Næste dag – den syvende og sidste i selskab med Manuel – havde den lidt større by, Aguilar de Campoo, som mål.

Distancen er på kun 25 km og med blot 450 m i akkumulerede niveauforskelle, gik vi godt til. Manuel havde fundet ud af, at der gik en bus mod San Sebastian kl. 15, og den ville han gerne nå. No problemo gennem det smukke landskab.

Desværre viste det sig, at der ikke gik nogen bus, som Manuel kunne komme med. Jo, der havde været en bus før coronaen, men den var sløjftet for længst. Jeg skriver dette for at minde om, at man skal se rigtig godt efter, når man søger bus- og togtider på nettet. De ændres løbende, men det ser ikke ud til, at man får fjernet de gamle og annullerede tider. Manuel blev ganske frustreret, men måtte bide i det sure æble og vente med at forlade mig og Caminoen til næste dag. Heldigvis havde jeg bestilt et værelse på et udmærket hotel, og det var ikke noget problem at få udskiftet enkeltværelset med et dobbeltværelse.

Næste morgen tidlig tog Manuel afsted – først en omvej til Burgos og derfra via San Sebastian til Irún. Det tog kun en lille dags tid – det er ikke altid let at gebærde sig rundt i det spanske transportsystem, når man skal krydse provinsgrænser.

Seks dage alene

Fra begyndelsen havde jeg besluttet at fortsætte vandringerne alene, til jeg ikke orkede eller gad mere – evt. helt til San-

tiago og videre derfra. Men af personlige årsager omgjorde jeg den beslutning og købte mig en flybillet tilbage til Danmark en uges tid senere. Jeg kunne således ikke vandre hele den Glemte Camino, men dog et pænt stykke længere.

Hvor den første uge havde været noget kompliceret med hensyn til overnatninger – her havde jeg haft det held, at Manuel havde sørget for det meste – var det efter Aguilar ikke noget større problem.

Landskabet skifter karakter og jævner sig ud, i hvert fald de første dage, hvor caminoen følger floden Pisuerga.

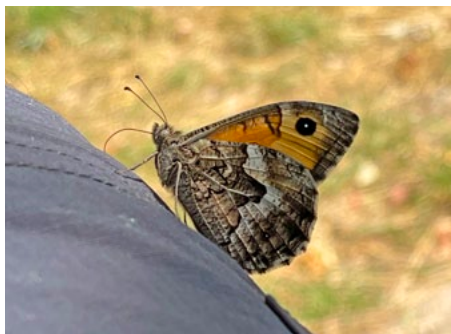

Nu jeg var alene, kunne jeg selv bestemme farten. Og den blev bestemt sat gevaldigt ned. Mens jeg lå på en eng ned til floden, tog fodbad og lyttede til vindens raslen i elmetræerne og vandets klukken i den dovne flod, blev roen pludselig forstyrret af tre motorcyklister, der tilsyneladende ville krydse floden på netop dette sted. Det lykkedes nu ikke, men jeg fik da taget et par fotos af deres anstrengelser.

Snart sænkede freden sig igen og en sommerfugl satte sig på mit ben.

Første dags vandring til Cervera de Pisuerga var på godt 28 km, så det var ikke kun pauser – der blev også gået!

Nu skrev jeg godt nok, at det var problemøst at finde overnatning på denne del af caminoen. Det er nu en påstand med forbehold. Til næste dags mål, Guardo, er der 40 km, og det orker jeg ikke længere at vandre på en enkelt dag. Egentlig foretrækker jeg det halve. Og netop halvvejs ligger en landsby, Tarilonte de la Peña, hvor der endda er et casa rural. Jeg havde forgæves ringet dertil i dagevis. Det lykkedes den søde værtinde på mit hotel i Cervera at komme igennem. Men der var desværre alt optaget, hvad jeg allerede havde sagt mig selv.

Løsningen blev, at jeg næste dag tog en taxa til Tarilonte og derfra vandrede de 20 km til Guardo. En ganske hyggelig taxa-tur med en kvindelig chauffør, der endda kørte mig indenom Castrejón de la Peña, så jeg kunne se den smukke kirke. I Tarilonte syntes hun, at jeg skulle foreviges foran kirken.

20 km til Guardo. Små hyggelige landsbyer med storkereder på kirkerne – og et enkelt sted endda en bar!

Guardo er en lidt kedelig by, der har kendt bedre dage dengang, der var gang i minerne. De seje minearbejdere er mindet med et monument. Ellers ser det ud til, at de forhenværende minearbejdere hygger sig med hinanden på byens barer.

Næste dags mål er landsbyen Puente Almuhey – og man kan selv på app'en vælge mellem en rute på 17 km og en på 32. Jeg valgte den korte.

Nu skifter landskabet igen karakter – fra bakkerne, hvor caminoen blidt er lagt, er der gode udsigter til skove og dyrket jord.

Vejret var skiftet. Mens den første uge var under en af 2022-sommerens mange heдебølger, var vejret efterhånden blev dejligt tempereret.

Næste dags vandring til Cistierna er på 21 km – den første halvdel relativt flad, den sidste nærmest bjergvandring.

På vej ud af den lidt kedelige landsby begyndte det at regne.

Jeg stillede mig under et halvtag, hvor vejen drejede ud af landsbyen, og tog min regnjakke på og kiggede på skyerne. Det kunne bare være en byge, men det så noget gråt og vådt ud. Jeg tror nok, at jeg tænkte på, om det nu var tid til et mirakel, jeg bad i hvert fald Helligånden om assistance. Okay, en smule regn kunne jeg vel klare også uden hjælp af et mirakel – jeg mindede mig selv om alle de regnvejsdage, der allerede var tilbagelagt både af mig selv og de tusinder andre pilgrimme.

Men miraklet indtraf – en hvid kassevogn. Ud kiggede et par venlige øjne i et skæget ansigt. Det var Carlos. Hvor jeg skulle hen – gik jeg på Caminoen? Jeg bekræftede, og snart sad vi sammen på en café, hvor jeg drak kaffe og han fik et godt morgenmåltid. Jeg blev nødet til at smage cafeens berømte tortilla español – og måtte indrømme, at den var lækker.

Han var en fri fugl, der kørte rundt i sin kassevogn, hvor han sov og havde en mountainbike med på bagsmækken. Desværre havde han dårlige fødder og kunne ikke vandre mere, men han elskede at være på farten.

En frelsende engel var han dog. Da kaffen var drukket, var regnen stilnet af og jeg

takkede nej til at blive kørt til dagens mål og vandrede derudad.

Allerede efter et par km i den første landsby, var regnen begyndt igen. Men her stod så Carlos og ventede på mig. Nu sagde jeg ja tak til at blive kørt til den næste landsby, hvor han kendte et par kvinder, der drev et meditationscenter.

Hyggeligt møde, søde kvinder, der bød på en kop urtete og en god snak i deres smukke center, der ligger i Valderueda, hvor der også er en seværdig kirke med en drabelig Santiago Matamoros over et vindue.

Carlos syntes bestemt, jeg var godt tisset, da jeg insisterede på at fortsætte dagens vandring alene – den var jo bjergrig, og vejret var ikke det bedste. Men jeg fik sagt farvel og mange tak for, at han havde været der for mig, da jeg allermest havde ønsket det. Jeg ville have et foto af ham, men han insisterede på, at det blev en dobbelt-selfie.

Vejen var ganske rigtig noget kuperet, men den var skøn og grøn, og regnen var – stort set – hørt op. Åh, sådan et møde og efterfølgende ensomhed i det smukkeste landskab, gør livet skønt!

Der er noget, jeg ikke har fortalt, men som havde en stor betydning på min vandring alene: siden jeg havde sagt farvel til Manuel, havde jeg lidt af en temmelig påtrængende diarré. Jeg havde naturligvis googlet den og fundet ud af, at den skulle høre op af sig selv efter et par dage. Det gjorde den ikke.

Om morgenen i Cistierna gik jeg derfor på apoteket og klagede min nød. Jeg fik straks en slags vidundermedicin – Fortasec – der kurerede mig på et par timer. Næste gang går jeg altså på apoteket med det samme!

Næste dags mål var Boñar. Her havde det været svært at finde overnatning, men jeg havde ringet og vistnok fået en aftale på hostel Nisi.

De første 8 km tog jeg et tog til landsbyen Yugueros, hvorfra der er nemme 20 km til Boñar gennem et ganske overkommeligt og smukt landskab.

Hostal Nisi var mit sidste overnatningssted – og på en måde det ejendommeligste. Googler man det – eller bruger tripadvisor – er der tale om det ringeste af

Jeg spiste der. Maden var ikke dårlig, måske lidt kedelig. I samme spisesal sad samtidig ved hvert sit bord en fire-fem sære eksistenser – tykke eller radmagre, i hvert fald tavse – og fik deres aftensmad serveret. En speciel oplevelse, men slet ikke ubehagelig – og prisen for værelse og mad var helt i bund.

Næste dag skulle så være min sidste.

Jeg gik de 20 km til Robles de la Valquera, hvor jeg tog et tog til León, hvorfra jeg tog hjem.

Vejen var til det sidste smuk og slet ikke anstrengende. Det var også skønt at være sluppet af med diarreen, men det var ikke det hele – landskaberne og landsbyerne er smukke og min oplevelse var, at det var slutningen på en Camino, der godt måtte have været noget længere. Men der var altså noget derhjemme, der trak i mig...

det ringeste. Men det er det slet ikke. Stedet bliver drevet af to ældgamle kvinder, hvoraf den ene næsten ikke kan stavre rundt på sine ben. Men de har en sydamerikansk kvinde med et par småbørn, der også bor der, til at hjælpe sig. Hostallet er noget nedslidt – og jeg tror også, det bebos af nogle særlinge.

Anbefaling

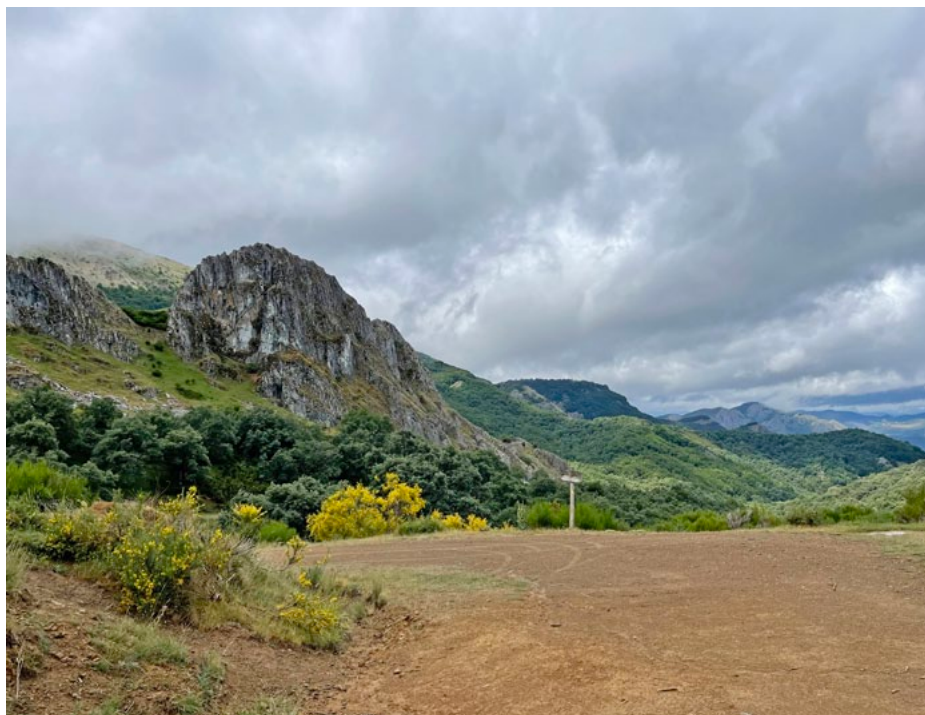
Camino Olvidado har meget at byde på. Den er smuk og bjergrig uden at være specielt anstrengende. Den er velafmærket de fleste steder, og der er en god app, som kan holde én på rette vej.

Desværre er infrastrukturen ikke vel-fungerende. Pilgrimsherbergerne er ikke åbne, og om de bliver det igen, må henstå i det uvisse. Derfor er man overladt til at overnatte på Casas Rurales og hoteller og hostaller. Undertiden kan det være svært at sikre sig et værelse. Ikke alle steder er tilsluttet Booking.com, så man må ofte selv kontakte overnatningsstederne og bestille et værelse. Det kræver nok et minimum af spanskkundskaber. Prisen varierer mellem 20 og 60 Euro - oftest en 45-50 Euro for en overnatning.

Min eneste anke mod app'en er, at den er noget upræcis mht. barer – den lover flere udsænkingssteder, end den kan holde. Og der er også mange steder problemer med at få sig et varmt aftensmåltid. Selvom der findes restauranter, er de ofte ikke åbne om aftenen.

Til gengæld er landsbyerne overalt forsynet med kilder og vandhaner, hvorfra man kan tappe det skønneste vand. Og som noget specielt, jeg bemærkede mig: der er som oftest bænke i landsbyerne, hvor man kan sidde og hvile sig og spise sin medbragte mad.

Det er nok ikke den første Camino, man skal begive sig ud på, men hvis man har lyst til at være sig selv og i øvrigt tage tingene, som de kommer, venter der en uendelig smuk vandring.

Kender du det, at ”lynet slår ned”?

af Aase Olsen

En dag i halvfemserne, da jeg sad og kiggede i et ugeblad, som naboen lige havde været forbi med, så jeg en artikel om en kvinde, der havde foretaget en vandretur tværs over Nordspanien. Lynet slog ned, med det samme var det helt klart, at det skulle jeg også.

Men hvordan skulle det blive muligt, jeg havde job med skiftende arbejdstider, mand, fire børn, hund og parcelhus. Der var hverken økonomi eller tid til en sådan tur. Udover et par charterture til Grækenland havde jeg aldrig rejst og da slet ikke alene. Så jeg forsøgte at ryste det af mig.

Men tanken om turen kunne ikke slippe. Og nogle år senere kunne jeg se muligheden for at komme afsted primo april 2004, dog på et meget skrabet budget. Så begyndte arbejdet med at samle flere oplysninger og med at tilrettelægge turen. Det var dog ikke helt nemt, Google, GPS og internet var endnu i sin barndom, Facebook endnu ikke opfundet. Godt hjulpet af bibliotekaren på det lokale bibliotek lykkedes det dog at finde artikler og bøger om Caminoen, men en decideret guidebog med praktiske anvisninger fandtes ikke på dansk, og jeg havde ikke modet til at tage af sted uden en guidebog.

Endelig, efter lang tids søgen, lykkedes det at finde en bog på norsk skrevet af Arne Aakermann, der i 1996 havde gået turen fra Le Puy til Santiago. Den bog havde hvad jeg skulle bruge, kort beskrivelse af ruten og et meget simpelt kort.

Bogen blev fundet i en boghandel i Norge og sendt med posten til mig.

At godt fodtøj var vigtigt, var jeg ikke i tvivl om, så turen gik til Spejdersport i Næstved. Ekspedienten kendte ikke turen og derfor heller ikke terrænet, men rådede mig til at købe en støvle med gode såler, ankelstøtte og indvendig læderforing, for, som hun sagde, læder former sig efter din fod. Det blev til en Hanwag-model, en god læderstøvle jeg stadig har. Støvlerne bliver med mellemrum behandlet med bivoks og er fuldstændig vandtætte.

Derudover fik jeg disse gode råd:

- Sørg for, at dine fødder er fuldstændig glatte og hele, inden du tager afsted.
- Smør dine fødder med vaseline morgen og aften.
- Brug to par sokker, en tynd indersok og en kraftig ydersok, så friktionen vil være mellem sokkerne og ikke mellem sok og hud.
- Bær, hvad der svarer til max 10 procent af din kropsvægt i rygsækken

Jeg fulgte rådene og havde ikke en eneste vabel eller skade på turen.

Indkøbet af støvler og sokker gjorde et stort indhug i pengekassen, så der måtte spares på rygsækken, heldigvis havde Aldi et godt tilbud på rygsække, så den blev købt der.

I julegave fik jeg min første mobiltelefon, en Samsung klaptелефон, der kunne bruges til at sende noget så smart som sms.

Så manglede bare rejsen, men heldigvis arbejdede min mand i DSB, og en af frynsegoderne var muligheden for, at familien kunne rejse med toget udenlands for halv pris. DSBs rejsebureau blev kontaktet, og de planlagde turen derned via Hamburg, København, Paris, Hendaye, Irún og Pamplona.

På banegården i Hendaye skulle man stå af toget, gå nogle få 100 meter for stige på et spansk tog, dette angiveligt fordi man havde forskellige bredder på jernbanesporene. Mon det stadig er sådan?

Ved stationen i Irún, og ved alle spanske stationer og offentlige bygninger, stod der stærkt bevæbnet politi og militær, og man blev kraftigt advaret mod at stille bagagen fra sig. Tre uger inden, den 11. marts 2004, havde der været terrorangreb på en banegård i Madrid, 10 bomber blev sprængt i fyldte morgentog, mange døde og mange blev kvæstet.

Overalt mærkede man, at alle var meget opmærksomme, jeg oplevede ved et refugie, der først åbnede sent, at en vandrers stillede sin rygsæk og gik over gaden for at handle. Politiet kom meget hurtigt og vandreren fik en ordentlig røffel.

Endelig at komme til Roncesvalles, hvor jeg pga. årstiden havde valgt at starte, var en fuldstændig enestående oplevelse.

At gå til kontoret, hvor jeg fik mit pilgrimspas, at være til messen, hvor præsten nævnte, at der den dag var kommet

en pilgrim fra Danmark, at spise sammen med andre pilgrimme i det lille spisested ved siden af kirken, at overnatte på sovesalen, hvor morgenen startede med klassisk musik, alt var fuldstændig overvældende.

Jeg kan genkalde mig næsten hele turen igennem byer og landsbyer, forbi store og små butikker, selvom Euroen blev indført i 2001, stod alle priser stadig både i pesetas og Euro, forbi store huse, små huse, faldefærdige huse, mange med gøende lænkehunde, besøg i mange af kirkerne på vejen, i nogle af kirkerne var der møntindkast, hvis man ville have tændt lyset, igennem meget forskellig natur og terræn.

Jeg kan huske smagen af den fantastiske Manchego-ost, de pragtfulde oliven, de gode tomater, den smagfulde skinke, de små barer, der serverede Café con Leche, (når folk forstod, jeg kom fra Dinamarca, var reaktionen ofte; ah, Laudrup!), de mange gode, forskellige og mættende Menu del Dia. Duften af vinmarkerne i Rioja, den duft, jeg stadig kan genfinde i enhver god Rioja-vin.

Mange, mange gode oplevelser, men især disse minder står lysende klart:

Den familie på skovtur, der inviterede mig på bocadillos og vin.

Den ældre mand, der en tidlig morgen stod på broen over floden, han sagde en masse, jeg desværre ikke forstod, kysede mig på begge kinder og velsignede mig.

Christine, kvinden fra Paris, der havde lovet sin Gud at gå Caminoen, hvis hendes datter blev helbredt for anorexi.

.....
Foncebadón (1495m) – nærmest
fraflyttet landsby.

Tidlig på tolvhundretallet fikk
eremitten Gaucelmo tilatelse av
biskopen i Astorga til å bygge kir-
ke, sykehus og hospits for pilegri-
mene her. Refugioen i Rabanal er
oppkalt etter ham.

1 km.

Cruz del Ferro (jernkors)
1504m.

Den store kraftige spanske mand, der
satte sig ved siden af mig den morgen på
bænken ved kirketårnet i Grañon. Den
morgen, hvor jeg bare græd og græd.
Han sagde ingenting, kunne kun tale
spansk, var der bare. Han stundt dog tre
ord frem på engelsk, let staccato sagde
han: **"tomorrow-new-day"**

Det var en søndag jeg gik ind i Santiago
de Compostela. Efter at have været på
katedralens pilgrimskontor for at hente
mit bevis, ville jeg ind i katedralen, men
netop den dag var der mange, der skulle
til messe, køen for at komme ind var
lang, så jeg satte mig på en bæk på kir-
kepladsen.

Jeg havde forventet det at komme til ka-
tedralen i Santiago måske ville være en
forløsning, en kæmpe glæde. Men den
glæde og forløsning følte jeg ikke lige der,
egentlig var det bare et nå, jeg gjorde det
og hvad så? Hvad har det ændret?

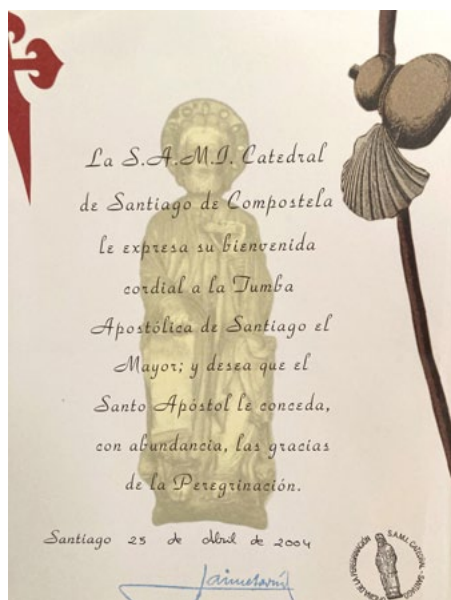
Bus efter bus kørte op foran katedralen,
ud fra busserne kom ældre spaniere i de-
res fineste tøj, frakkerne var gamle, men
nybørstede, de fornuftige sko, den slags
der holder hele voksenlivet, var nypud-
sede, håret sad perfekt under hattene,

herrerens stokke skinnede nylakerede.
Man kunne se glæden og forventningen
i kropssprog og øjne, det var troende,
der kom frem til det helt specielle sted,
som katedralen er. De glædede sig virke-
lig, måske var det deres første tur, må-
ske havde de sparet sammen i lang tid,
måske deres eneste tur til et så vigtigt,
helligt sted.

Jeg har aldrig helt forstået, hvad der
egentlig skete inden i mig, men tanken
om, at jeg ikke havde noget at gøre der,
var overvældende.

Jeg kom aldrig ind i katedralen, jeg over-
værede ikke messen. Jeg overnattede i
byen og tog derefter toget hjem.

Bortset fra en kort tur med min sviger-
inde året efter, har jeg ikke været på lig-
nende ture. Jeg fandt ud af, at det er mig,
der er snorkeren, det er mig, alle skyr
som pesten, det er mig, der ødelægger
andres nattesøvn.

En camino er ikke en vandring med fokus på naturscenarier. I middelalderen skulle pilgrimme bare hurtigst muligt frem og nå sikkert til Santiago de Compostela. Men det var svært for dem helt at undgå bjerge, hvorunder Montes de León forekom dem den største udfordring, fordi det tilbage i Caminoens spæde begyndelse i det 9. til det 11. århundrede ikke var sikkert at komme for langt mod syd. For dér herskede muslimerne, og mod nord endnu større bjergmæssige udfordringer.

a) Camino Francés via Rabinal del Camino og Cruz de Ferro;

b) syd for Camino Francés gennem
Tebaida Berciena via Peñalba de Santiago.

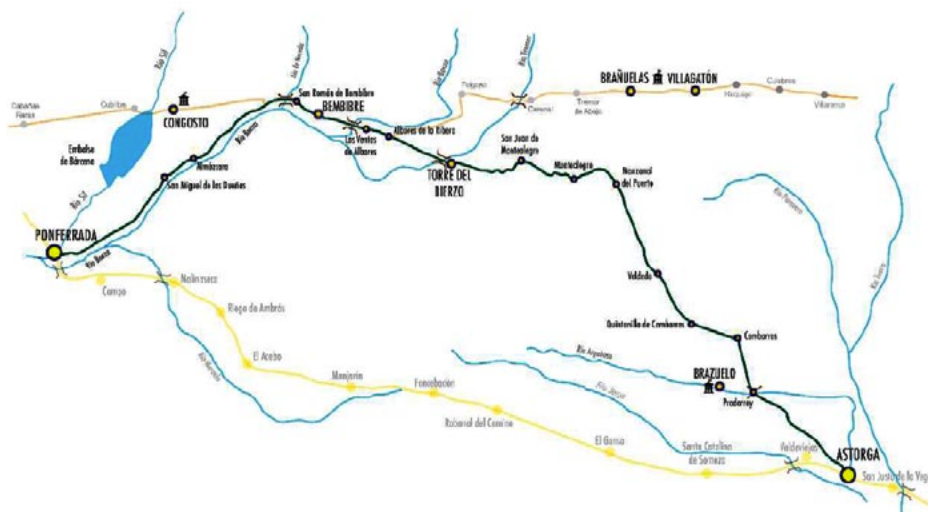
c) Camino de Manzanal ad den romerske Via Nova, der i Bembibre delte sig i to options:

I. via San Román de la Bembibre,
Congosto, Cubillos del Sil og Cabañas
Raras for at koble sig på Camino Francés
i Cacabelos, eller

2. via Matachana, Villaverde de los Cestos, Almázcara og San Miguel de las Dueñas til Ponferrada;

d) Camino Olvidado, der kobede sig på Camino de Manzanal i San Román de la Bembibre og fulgte Camino de Manzanal mulighed I eller

e) Camino de la Cepeda, der koblede sig på Camino de Manzanal i Albares og ligeledes fulgte dennes mulighed I.

Om vinteren foretrak de fleste en af de to udgaver af Camino Manzanal, og i denne artikel skal jeg udelukkende fokusere på denne rute, der direkte oversat betyder Æbleplantageruten, og som jeg gik som en del af min Camino Francés i 2022. Navnet har dog intet med æbler at gøre, idet det stammer fra det bjergpas, Puerto Manzanal, man her måtte igennem. Og Puerto Manzanal – og Manzanal del Puerto – er opkaldt efter Jupiter Menzano til hvem, man i oldtiden ofrede racerene spanske heste fra La Cepeda.

Camino de Manzanals popularitet i specielt vinterperioden skyldtes, at rutens højeste punkt lå godt 300 m under Cruz de Ferro, hvorfor den ikke var udsat for samme mængder af snefald som Camino Francés på sin vej gennem Montes de León. Men mange pilgrimme vandrede også ruten alene af den grund, at de kunne besøge Monasterio San Juan de Montealegre, der var erklærede skytsengle for Camino de Santiago. Nogen reel dokumentation for pilgrimmes vandring her i middelalderen findes dog ikke. Men man har kendskab til, at Monasterio San Juan de Montealegre i den meget sene middelalder (1424) tilbød pilgrimme på vej til Santiago de Compostela overnatning. Endvidere er der også dokumenteret andre, mindre pilgrimshospitaler i de fleste af byerne på ruten.

Den første beskrivelse af en pilgrimsvandring på Camino de Manzanal skal vi dog helt frem til 1495 for at finde. Det var munken Herman König von Vach, der bl.a. overnattede i Monasterio San Juan de Montealegre, og i 1495 skriver til tyske pilgrimme: "Det er en sikker vej med gode mennesker, der gerne byder på brød og vin". Siden da har også andre beskrevet (i 1792, 1797 og 1837) vandringer på Camino

de Manzanal. I det 18. århundrede blev Via Nova udbygget som Camino Real de la Coruña, og endnu senere Carretera de la Coruña, også kendt som hovedvejen N-VI. I dag løber endvidere A-6 motorvejen stort set parallelt hermed. Kommunerne i området har i nogle år forsøgt at få registreret ruten som en ægte Camino. Det er endnu ikke lykkedes. Måske mest af alt fordi infrastrukturen har sine mangler.

Men i de mange år, der er gået siden den sidste beskrivelse i 1837, er ruten indtil for nylig blevet glemt. Vælger man i dag den på sin franske camino, skal man være opmærksom på, man ikke passerer Rabanal del Camino og Cruz de Ferro, hvorefter ikke mindst sidstnævnte er en del af mange caminofareres erklærede drøm om at lægge en sten ved. Derfor vil Camino de Manzanal nok primært henvende sig til dem, der har gået Camino Francés.

Med mindre man blot ønsker en kort vandring, Camino de Manzanal starter i Astorga og går gennem Valdeviejas for at komme ind på små stier omgivet af lavt lyngagtigt buskads, klædt i røde, gule og grønne farver. I Pradorrey kan det anbefales at tage sin første overnatning. Herfra fortsættes til Combarros. Hovedvejen krydses gennem en tunnel; man må hoppe på sten over et vandløb, og i smukke grønne omgivelser med hvide mosvækster præget af det fugtige klima når Quintanilla de Combarros.

Er Pradorrey og Combarros små, mere eller mindre idylliske landsbyer, vil man virkelig opleve Quintanilla de Combarros som værende en landsby fra en svunden tid.

Vandringen fortsætter gennem et åbent landskab til endnu en smuk, ældre landsby, Veldedo. Herefter begynder det at gå opad

for alvor. I første omgang på et underlag af sten af forskellig størrelse og grus. Siden når man ad en bredere grusvej det legendariske bjergpas, Puerto Manzanal, og på en blanding af asfalt og små stier i terrænet kommer man til Manzanal del Puerto.

I Manzanal del Puerto har myndighederne været så hensynsfulde at lægge såvel A-6 som N-VI klods op ad både kirke og en lille helligdom. Ermita San Tirso ligger indhugget i en klippe på en lille grund på en halv snes meters bredde midt imellem de to moderne veje. Herefter følger en utrolig smuk vandring med udsigt til kilometervis lyng på den ene side og det enorme bjergmassiv på den anden. Ad små stier og en lille smule asfalt øjner man efter nogle få km den lille bjerglandsby, Montealegre, hvor det vil være hensigtsmæssigt med en overnatning.

En enkelt km i et ikke helt let tilgængeligt område øst for Montealegre neden for en nu nedlukket mine lå det omtalte kloster, San Juan de Montealegre. Jeg skriver lå, fordi der nu kun er ruinen af kirken tilbage. Caminoen fortsætter langs et lille vandløb, hvis vand er kridhvidt af kalk.

Nogle få hundrede meter senere løber det sammen med et andet vandløb, hvis vand er rustbrødt og opløser det hvide i sig. Et stykke går man langs en gammel mine, indtil man må op ad skråningen til den blinde asfaltvej, der løber her. Man

vil på klippesiden til højre bemærke den markante tilstedeværelse af en blomst, jeg har valgt at kalde spejlæg, fordi den er helt hvid med en gul blomme i midten.

50 m herover løber hovedvejen, der et stykke bæres af nogle enorme søjler, og efter et par km befinder man sig i Torre del Bierzo, den første by i El Bierzo. Inde i byen vil man bl.a. kunne se en smuk romersk bro bygget i det 1. århundrede.

I byens udkant vil skal man dreje til højre op imod en klippeside, og have svært ved at forestille sig, man kan gå op heraf. Men det kan man. Den er ikke bare stejl,

men der er yderligere to klippesider, man skal op ad, og disse er helt klart den skarpeste stigning på hele ruten. Men man beriges med fantastiske udsigter hele vejen ned over Torre del Bierzo og dens naboby, Santa Marina del Torre. Hele vejen op har man også foran sig udsigt til stien, der gennem et utal af hårnålesving fører én helt op til toppen. Med ét lukkes her af for udsigten til Torre del Bierzo. I stedet får man en endnu mere fænomenal panoramaudsigt udover hele plateauet med La Ribera de Folgoso og Albares de la Ribera plus de bagvedliggende bjerge.

Vandringen fører nu ad en bred grusvej ned til Albares de la Ribera. Oprindeligt var denne regionens hovedby og kaldtes indtil 1918 blot Albares. Det er rutens klart smukkeste by med en stor gammel bydel, inkl. en lille lokal udgave af Venedig.

Den lokale kirke er også værd at betragte. Omtrent alle ældre kirker på hele ruten har et klokketårn med en udvendig trappe op til klokkerne. Men ikke i Albares de la Ribera, hvor man har bygget et særligt rundt tårn til at huse trappen, der så fører ud til en balkon til betjening af klokkerne. Skal man bruge lidt ekstra tid på at se ældre huse, så er det her.

Vejen ud af byen til Bembibre fører forbi en gammel ærkebiskops hus. Også Bembibre har en smuk, men dog helt anderledes gammel bydel. Tydeligvis har denne by været fattigere, hvilket så måske gør bevarelsen af ejendommene endnu mere imponerende. Byens kirke, San Pedro Apostól, har en port, Puerta Santiago, hvor man har kunnet opnå syndsforladelse ved at gå igennem, såfremt man ikke magtede at gå hele vejen til Santiago de Compostela. Derfor kaldes den også Puerto del Perdón, Tilgivelsens Port. En lignende er at finde i Villafranca del Bierzo.

Vandringen fortsætter til San Román de la Bembibre og via Cobrana videre til Congosto og reservoiret, Embalse de Bárcena. Dette er først opstået som følge af, man i 1960 valgte at bygge en dæmning, der lukkede af for Río Sils løb. I middelalderen var der ud for Congosto en romersk bro, der førte over floden. I det 16. århundrede byggede man en anden bro, man kaldte Puente Camino Real de Carlos III. Efter bygning af dæmningen blev den oversvømmet. Men ved lavvande i sommermånederne er der ofte så lidt vand i reservoiret, det kan lade sig gøre at gå ud på broen og fortsætte i flodsandet over på den anden side. Måske kan det lade sig gøre i juni, hvor jeg har planlagt en guidet vandring på Camino de Manzanal.

Men fordi vi ikke har valgt at fortsætte over på den anden side af reservoiret, skal vi tilbage til San Román de la Bembibre for at følge Camino de Manzanals b-udgave. Herfra fortsættes til Matachana, hvorfra man går ad den gamle Calle Camino de Santiago (sådan hedder vejen i dag) til Villaverde de los Cestos, Almazcara og San Miguel de las Dueñas. I sidstnævnte by ligger et gammelt nonnecistercienserkloster fra det 10. århundrede, som byen er bygget op over. Klostret – bortset fra kirken – er lukket for besøgende. Men man driver ved siden af også et lille vandrehjem for blot 5 pilgrimme.

Fra San Miguel de las Dueñas til Ponferrada er der blot 8 km. Men på dette stykke bag N-VI og A-6 gemmer sig et stort naturområde, der i mange år har været aflukket, men nu har man lavet nogle stier, så man kan vandre igennem. Måske er det Camino de Manzanals største naturoplevelse. Man har en vidunderlig udsigt til de små bjerge, der rækker over imod Camino Francés, og et stort stykke af ruten går man langs kanten af en enorm kløft, på hvis bund løber en flod. En lille, kort sti fører os fra enden af området op til det lille industriområde, der er at finde i udkanten af Ponferrada.

Pilgrimslivet

Camino de Manzanal er relativt vel markeret med gule pile på en orange baggrund, men ikke i en grad, der er at sammenligne med Camino Francés. Er man yderligere interesseret i Camino de Manzanal, har jeg skrevet en udførlig vejledning til hele turen, man kan anvende, og fortæller her også mere om de respektive historiske vartegn undervejs. Bruger man ikke den, vil det være nødvendigt med en app eller GPS.

Caminito del Rey

Går man ind på YouTube og slår op på Caminito del Rey, kan man finde et antal videoer, der viser denne vandring. Går man ind på Caminito del Rey old path, kan man følge et par svimlende og farlige vandringer ad den gamle sti.

af Henrik Friediger

Siden 2015 har man kunnet vandre den samme rute ad sikre stier og nyde suset fra de smukke kløfter; vejen går igennem.

Der er ikke tale om en del af Camino de Santiago. Som den står i dag, er der udelukkende tale om et turistmål – sponsoreret af EU til fremme af turismen i Sydspanien. Men det er en oplevelse at vandre de 7-8 km, som vandringen udgør, nu ad nye, sikre stier. Ganske fladt og overkommeligt for de fleste – dog ikke kørestolsbrugere og børn under 8 år!

Caminito del Rey er bygget først i 1900-tallet. For at udnytte vandkraften til at producere elektricitet, byggede man turbiner ved de to vandfald Chorro og Gaitanejo i floden Guadalhorce. Det har

været et besværligt arbejde i et uvejsomt terræn, og for at lette arbejdernes adgang til og fra byggepladserne, konstruerede man smalle betonstier konstrueret på jernrør på siden af de næsten lodrette vægge i bjergkløfterne.

Navnet – Kongens Lille Sti – stammer fra indvielsen af anlægget. Det var godt nok færdigbygget i 1905, men først i 1921 fik kong Alfonso XIII tid i kalenderen til at klippe snoren over – og efter den begivenhed fik den lille sti navnet som kongens.

Vandkraften udnyttes stadig i området, men den teknologiske udvikling går også på det område hurtigt – i stedet for at lede vandet op i betonrender, bruges nu rør, som er sprængt ind i klippen. I løbet

af århundredet havde anlægget stor betydning som leverandør af elektricitet, men efterhånden mistede stien til arbejderne sin betydning og forfaldt.

I slutningen af 1900-tallet blev Caminito del Rey en mål for bjergbestigere og vovehalse – det er det, man kan se på YouTube. Men som erosionen tog til, blev vandringen stadig mere risikabel, og omkring årtusindeskiftet døde på et enkelt år fire vovehalse. Og så blev caminitoen lukket, og det blev forbudt at bevæge sig ind i området – egentlige bjergklatrere måtte heller ikke udfordre skæbnen på de lodrette klippevægge.

Men det kan man altså nu. Blot skal man huske at bestille billet i god tid – jeg gjorde det 14 dage før, og allerede da var der i slutningen af oktober begrænsede tider tilbage. Desværre kan et besøg ikke være en spontan indskydelse.

Jeg lejede selv en bil i min yndlingsby på Camino Mozárabe, Antequera og kørte de små 60 km derud ad snoede bjergveje.

Det var ikke helt let at finde vej det sidste stykke – GPS'en kendte ikke caminitoen. Men da jeg kom til El Chorro, spurgte jeg om vej i en iskiosk og fik god information og et kort over området. El Chorro ligger ved udgangen af caminitoen, der kun kan vandres fra nord til syd – bilen skal parkeres i nærheden af indgangen i nord ved Restaurante *El Kiosko*, der ligger højt med en skøn udsigt til den opdæmmede sø, Embalse Tajo de la Encantada.

Restaurante El Kiosko kan i øvrigt anbefales!

Derfra er der en god kilometers vandring – først gennem en bjergtunnel og dernæst på randen af en dal. Ved indgangen viser man sin billet og får udleveret en hjelm og bliver opdelt i grupper efter sprog – spansk eller engelsk. Man kan købe billet til at vandre alene, men de er hurtigt udsolgt – og det viste sig at være en afslappet og hyggelig guide, der ledte vejen for os og havde flere anekdoter om tiden før stien blev åbnet for turister. På intet tidspunkt havde man fornemmelsen af at være klempt i en gruppe (noget jeg ellers let kommer til).

Vandringen ender i El Chorro, hvorfra der går en shuttlebus tilbage til parkeringspladsen ved *El Kiosko*.

Selve turen er underskøn, og jeg kan bare opfordre til at kigge med på mine fotos – og i øvrigt er der masser at surfe på på nettet.

Der er vel ikke så meget mere at fortælle! Det er en god oplevelse – og vandrer man ad Camino Mozárabe de Malaga, som jeg bestemt vil anbefale på det kraftigste (se Pilgrimmen nr. 38 side 25-40), kan man sætte en dag af til denne oplevelse.

Praktisk

Man kan komme til Caminito del Rey fra Malaga – der går et tog til stationen El Chorro – man kan tage et morgentog og komme tilbage først på aftenen. Flere lokale rejsebureauer arrangerer busture ud til caminitoen og hjem til hotellet igen, hvis man ikke selv vil have besværet med at arrangere turen. Kigger man lidt på priserne på de arrangerede busture, er der penge at spare ved at leje en bil – fx i Antequera – hvis man er et par stykker til at dele udgifterne. Det er som sagt noget af et tilløbsstykke, så man skal bestille billet i god tid.

Det er en tur, der under alle omstændigheder tager en hel dag.

Sygeplejerske på Caminoen!

af Hanna Vestenaa

Efter et par lange dagsvandring fra Leon til Astorga gik min veninde Karin og jeg en lidt kortere tur i dag og var fremme i Rabanal allerede ved 15-tiden. Vi fik plads på Gaucelmo, herberget, der drives af en engelsk pilgrimsorganisation og er et donativo herberg. Herberget opstod i kølvandet på restaureringen af den lille, smukke landsby, Rabanal.

Selvfølge var der 5 o'clock tea på herberget, dog kl. 16!

Vi var omkring 15 pilgrimme i mange aldre og nationaliteter, men snakken gik livligt omkring det store bord i haven. Solen skinnede, og freden og roen hvilede over stedet.

Davide fra Italien, Magdalene fra Tyskland og Sara fra Tyskland kom dog frem med, at de havde meget store problemer med deres fødder, vabler, nyindkøbt fodtøj...

Så jeg tilbød, at give deres fødder et tjek, så snart vi havde drukket teen.

Frem kom mit lille etui med "vabeludstyr" og så i gang med at se og reparere på deres helt misrøgtede fødder med vabler, sår osv. Men snart kunne de mærke, at det gjorde dem godt, og smilene kom frem. Et tysk midaldrende par sad og fulgte med i seancen, og da jeg var færdig, prikkede manden mig på skulderen, og spurgte, om jeg ikke ville se på hans kones ben. Hun havde haft meget ondt de sidste dage. Jamen selvfølgelig ville jeg det. Hustruen var dog ikke interesseret sådan umiddelbart, men tædede op og jeg fik set på hendes ben, der var hævet til knæet og meget, meget ømt. Hun havde taget en masse forskelligt smertestillende medicin og bundet benet ind halvt op på læggen, men intet havde det hjulpet. Så hvad nu? Hun ville ikke tilses af en læge, og der var langt til næste farmacia. Jeg foreslog minimum to hviledage (de havde gået

fra SJPD uden hviledage). Så brød hun sammen i gråd. Jeg fandt ud af, at hun havde set meget frem til at komme til Jernkorset næste dag og jeg foreslog, at hun tog en taxa op til stedet. Samtidig kom jeg med et forslag til, hvilken medicin hun skulle tage. Hvis hun ikke oplevede bedring, så burde hun konsultere en læge.

Manden var gået og kom lidt senere tilbage. Han var lettet over mine forslag og ville sammen med hustruen tage taxa og bus de næste dage med håb om, at de så kunne fuldende vandringen til Santiago de Compostela. Vi sad på en bæk i haven og snakkede, da der pludselig blev råbt fra køkkenet: "Hanna, Hanna skynd dig..." Hvad nu, tænkte jeg. Hospitaleraen, som tog imod os, var besvimet og lå på køkkengulvet. Hun vågnede heldigvis hurtigt og fik noget sødt at drikke, og en opfordring til at hvile sig et par dage. Hun så træt og udkørt ud, da vi kom, så jeg opfordrede hende til at søge læge for tjek af blodtryk m.m. – hvad der videre skete ved jeg ikke, hun sov, da vi næste morgen forlod herberget efter morgenmaden.

Vi fortsatte vores pilgrimsvandring i det skønne og varme vejr, og kom efter nogle

kilometer til Jernkorset, som på sin helt særlige måde giver ro til eftertanke... Jeg tænker over, hvorfor jeg er så fascineret af at pilgrimsvandre, ikke mindst på de spanske Caminoer. Men mødet med menneskene på den samme vej er noget helt særligt. Vi snakkede med ægteparret, som ved Jernkorset lagde en sten for deres døde datter. Vi lagde også vore sten!

Efter et par dage mødte vi det tyske par. De var nu begge smilende, og hun havde det meget bedre med færre smerter og mindre hævelse i benet. De havde besluttet at tage bus endnu et par dage.

Vore unge venner, i hvert fald de to piger Magdalena og Sara mødte vi on and off de næste par dage. Deres fødder var lettere og der var altid kys og kram. Så skiltes vore veje.

Da vi var ankommet til Santiago og på vej ind til messe i Katedralen, lød det pludselig "Hanna, Hanna", og stor var gensynsglæden for os alle fire Karin, Sara og Magdalena, de havde bare haft gode fødder resten af turen. Davide havde vi ikke set, siden vi forlod Rabanal. Han havde vist taget en hviledag, men på vej til bussen mod lufthavnen, hvem kom der, Davide og det første han gjorde var at pege mod sine fødder. Han havde gennemført sin pilgrimsvandring...

Normalt fylder det ikke i vores snak med andre pilgrimme på Caminoen, hvad der er ens profession, men netop den dag i Rabanal på Gaucelmo oplevede jeg, at jeg skulle bruge min sygeplejekunnen. Jeg vandrer nemlig ikke som pilgrim kun for at lytte til mig selv og mærke efter, hvem jeg er. Det er alt for ensomt. Jeg tror vi både på Caminoen, men også i livet, skal finde hinanden og blive en del af noget større.

Cruz de Ferro – Hvis du har vandret den Franske Camino, ved du hvad det er!

af John Stævngaard

Bare et simpelt jernkors, der er monteret på en 10 meter høj pæl. Andet er det faktisk ikke.

Men så alligevel noget, alle pilgrimme ved besked om, og hvilken tradition/ritual du som pilgrim udfører, når du når toppen af Camino Francés.

Korset befinder sig nemlig på det højeste punkt på strækningen, ca. 1.500 meter på Montes de León, beliggende mellem de spanske byer Foncebadón og Manjarín, der hører til kommunen Santa Colomba de Somoza.

Korset står i en kæmpe bunke sten, som konstant bliver tilført nye sten af pilgrimme, der passerer stedet. For du skal nemlig lægge den sten, du havde med dig hjemmefra, her ved korset.

Udfører du dette rituel med lægning af din sten, og du samtidig samler dine tanker om dit liv og dine gerninger, særligt de gerninger, du ikke er stolt af, og lægger din sten, vil du acceptere disse gerninger og kunne leve med dem resten af dine dage. Du får altså med rituallet ikke tilgivelse, men ro og accept af, hvad du end måtte have gjort.

Jeg var der i maj 2022 og lagde min sten, men jeg lagde også 25 andre sten, jeg havde med hjemmefra, sten jeg havde med på vegne af 25 frimurerbrødre, som aldrig vil kunne vandre en Camino, men som jeg tog med på deres vegne.

År 2022 den 5. måneds 30. dag kl. 06:51 ved solopgang blev disse 25 sten placeret sammen med de millioner af sten, der ligger her.

Et smukt ritual og en ældgammel tradition.

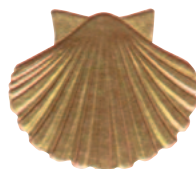
Min opgave med disse 25 sten var nu fuldbragt, og jeg følte samtidig en lettelse over, at have holdt mit løfte omkring disse stens vandring den lange vej fra Danmark.

Så husk at tage en sten med fra Danmark, hvis du også skal gå Camino Francés.

Føler man så noget, når stenen lægges?

Jeg gjorde, og andre pilgrimme, der var der samtidig med mig, følte bestemt også noget. Enkelte græd, en talte lavmælt i telefon, og en fremsagde en bøn, tror jeg.

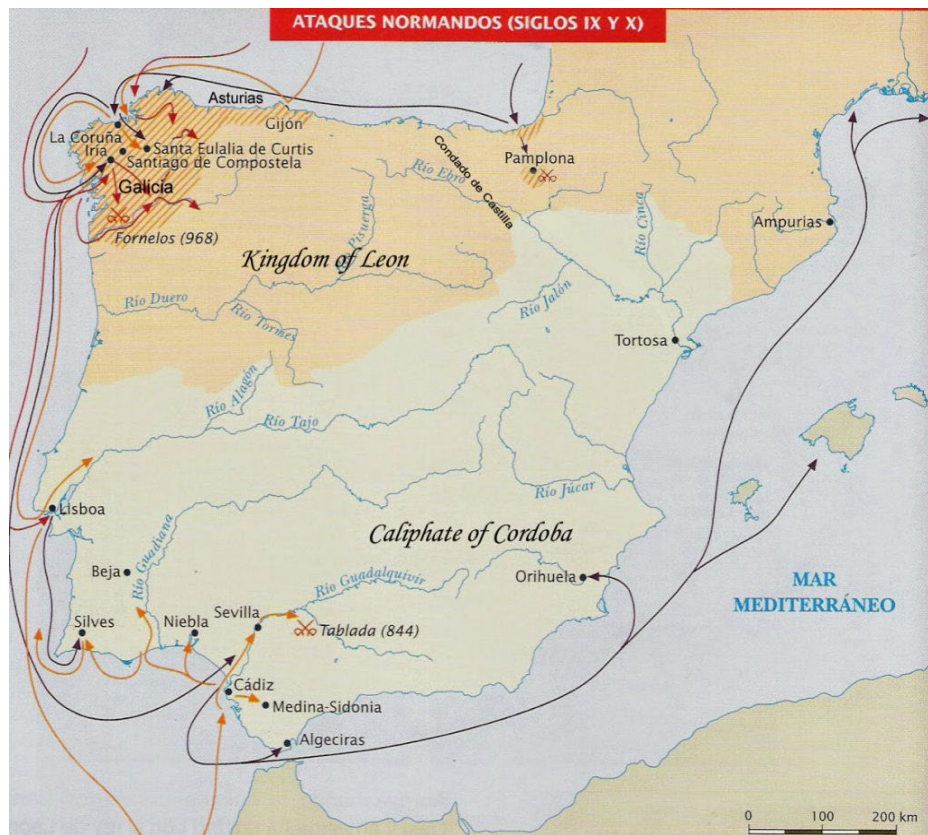
Det var som om min rygsæk føltes noget lettere, og det var ikke på grund af de manglende sten, nej, det var en lettelse i sjælen, jeg kunne mærke.

Vikinger i Spanien

af Henrik Tarp

Vi slap de danske vikinger ca. 1015, som nok mere var 1028. Der er lidt uoverensstemmelse om disse år, men holder vi os til Ulf el Gallego, taler historien mest for 1028. Dette sidste togt mod det spanske fastland varede til 1047, altså næsten 20 år. Men herom senere. Det var så kun små 60 år efter vikingerne trængte ind i det centrale Spanien til Lordemanos, som beskrevet i forrige nummer af Pilgrimmen. Lad os dvæle lidt ved dette togt. Hvad vikingerne ville der, må stå hen i det uvisse. Måske støde på byer og klostre, som de kunne røve?

Under alle omstændigheder stødte de ikke på noget, og besluttede sig derfor for at vende om.

Lordemanos ligger syd for León. Altså omkring 350 kilometer fra Atlanterhavs-kysten. Netop her syd for León var der intet, absolut intet. Romerne havde bygget deres veje i det nordlige Spanien fra Barcelona og vestover. De danske vikinger færdedes altså i ganske ukendt land på den spanske højslette. Kører man i dag den samme strækning, er den stadig øde. Udstrakte marker så langt øjet ræk-

ker, gennemkrydset af små vandløb og bølgende bakker, der nu til dags, og selvfølgelig også dengang, havde meget vildt og sikkert var bevokset med egetræer, som man ser det i provinsen Extremadura. Disse egeskove er forsvundet. Fældet for at give træ til den spanske armada. Vi må derfor gå ud fra, at vand og mad havde de nok af, men det var så også det eneste. Det er næsten at sammenligne med de spanske conquistadores, da de trængte ind i den sydamerikanske jungle uden at finde noget som helst, kun varme og sygdom.

Dette togt fandt som sagt sted ca. 970. Der skulle næsten gå 60 år, før vikingerne kom tilbage. 1028 landede de igen i Galicien. Nu var Santiago blevet kendt som et stort pilgrimsmaal, og dermed også et mål for overfald og røven. Blandt folk fra nord gik Galicien under navnet Jakobsland. Her træder den i Spanien navnkundige viking Ulf ind i billedet.

Ulf el Gallego: Den danske viking som regerede over Galicien. Han var af nobel byrd, og en krigsherre større end hvad man havde set tidligere. Han kom til at herske over store dele af Galicien, og deltog med sin landsmænd som lejesoldater, hvor han hjalp andre grever i Galicien. Så kendt blev han, at han fik tilnavnet Ulf Galicieren. Galicien var desuden et godt udgangspunkt for andre togter mod det spanske fastland, som beskrevet i forrige artikel.

Ulf skulle være født i 1000 som søn af jarlen Ulf Thorgilson, som var gift med en søster til Knud den Store og datter af kong Halraldson, dvs. Ulf el Gallego tilhørte det dengang dansk/norske aristokrati.

I sagaen Knytlinga, som drejer sig om de konger, der besad Danmark, siges der om ham: "Han deltog modigt med sine mænd i erobringen af Jakobsland".

I 1028 ankom han altså til Galicien i det sidste togt mod det nordlige Spanien. Et togt, som kun skulle have været den tid det tog at røve og plyndre, men som kom til at vare 20 år. Som det er skrevet, prøvede de lokale grever og baroner at modstå ham, men han var dem overlegen.

Som skrevet tidligere drog de lokale nytte af Ulf og hans stærke krigere, når deres områder blev truet udefra. Således ved man med sikkerhed, at Ulf deltog i et slag ved Labio, som ligger tæt ved Lugo, mod grev Bermudo III af León. Man skriver også, at Ulf belejrede Santiago de Compostela på et tidspunkt. Men i 1047 blev det for meget for bisdommen i Santiago, Cresconio, hvorfor han, mens Ulf var på et af sine togter sydover, genopførte de tårne, som stadig findes ved indsejlingen til Padrón.

Han havde set, at hver gang Ulf vendte tilbage fra sin togt, sejlede han sin skibe op ad Ulla-floden. Mellem de to tårne trak han en kæde, som kunne hejses og forhindre skibe i at passere. Da Ulf kom tilbage, kunne han ikke komme forbi, hvorfor han lod sine skibe føre ind til bredden af floden. Hvad han ikke vidste var, at her havde Cresconio samlet en stor hær.

Ulf blev så overrasket over dette bagholdsangreb, at han ikke nåede at få styr på sine mænd, før næsten alle var nedslagtet. Det blev enden på danskernes tilstedeværelse i Galicien. Ulf undslap dog med nogle mænd og på flugten hærgede de Redondela (du kommer igennem Redondela på den portugisiske Camino), tillige med nogle klostre. Men det var også det sidste, før Ulf vendte tilbage til

Danmark. Ulf forsvandt i glemslen, men i 2017 fandt man nogle vikingegrave op til en landevej i Danmark. Arkæologer og historikere mener, at i en af gravene lå Ulf, foruden Valdemar den Store, som var Ulfs barnebarn.

Slaget ved Catoira er siden 1960 blevet fejret i en stor fest, der hvor slaget fandt sted. En fest, der er blevet en sand turistmagnet.

Frivillig på herberger i Spanien

af Tove Kristensen

Foreningen har gennem mange år haft kontakt med Albergue Siervas de Maria i Astorga, hvor mange medlemmer har været for at hjælpe som frivillige – hospitalero. Til stor glæde for pilgrimme og stor hjælp for alberguet, som er meget taknemmelig for al hjælp fra Danmark.

Siervas de Maria drives af en lokal pilgrimsforening, bl.a. støttet af pilgrimsforeningen i Trier.

Foreningen har ligeledes kontakt med Malteserordenens albergue i Cizur Menor ved Pamplona. Det er åbent fra maj til september. Her er det et krav, at man taler noget spansk, det er det ikke i Astorga.

Arbejdet består af daglig rengøring og modtagelse af pilgrimme, og at hjælpe dem med eventuelle problemer.

Du skal have gået minimum én camino i Spanien for at kunne blive hospitalero, så du kender til livet som pilgrim.

Nu hvor mange pilgrimme igen vandrer i Spanien, er der stort behov for frivillige, så har du lyst til at prøve det, så se mere på vor hjemmeside og/eller kontakt Tove Kristensen på

hospitalero@santiagopilgrimme.dk

Vandring og kultur i de tyske Alper

af Jeanette Hounsgaard

Mod Alperne

Vi var en gruppe på 11 glade vandrere, som den 5. september 2022 drog mod de tyske alper for at vandre og opleve Passionsspillet i Oberammergau. Troels Beck – som er en rutineret turleder og medlem af Foreningen af Dansk Santiago-pilgrimme – stod for turen.

Med Interrail

Selvfølgelig kunne vi have vandret hele vejen ned gennem Tyskland til Oberammergau. Uden tvivl ville det have været en flot tur. Vi gjorde det næstbedste – vi tog toget. Troels havde sørget for pladsbilletter, så gruppen kunne sidde sammen – vi havde selv sørget for køb af en Inter-railbillet. Da jeg var ung, havde jeg ikke råd til at tage på Interrail i Europa – det har jeg nu som 60+. Derfor var det nok også en helt speciel følelse at modtage mit første 'Interrail Pass' med posten. Det bliver helt sikkert ikke det sidste.

For en gruppe som vores var toget bare en perfekt måde at rejse på – vi kunne slappe af, strække benene og snakke med hinanden. Ingen var chauffør. Troels havde et BezzerWizzer spil med, som hurtig fik os alle tømret sammen.

Coronaen havde ikke helt sluppet sit tag og da vi passerede den dansk/tyske grænse, måtte de trælse og velkendte masker på under hele togtreisen – også når vi sad ned. Fra Hamborg kom en restaurations-

vogn på togsættet, så nu var en kold øl og mad i restaurationsvognens omgivelser et kærkomment afbræk, sammen med skiftet i landskabet på vej ned gennem Tyskland. Efter 14 timers togrejse nåede vi Bad Kohlgrub. Det var blevet sent og vi var trætte. Tanken om, at vi skulle overvinde en 800 meters stigning med bagage til fods op til hotellet 'Hofer am Zeitling' var ikke opløftende. Men hvem stod klar for foden af stigningen for at tage vores bagage? Det gjorde hotelejereren. Han fortalte også, at fæde med ost, pølser og friskbagt brød stod og ventede på os på hotellet. En kold øl, et glas vin og kaffe/te kunne han også klare.

Morgengal og madpakker

Den næste morgen vækkede en hane os med sin galen. Den var dog så velopdragen, at det først skete kl. 7. Hotellet med dejlige værelser var vores base, hvor vi tog ud fra alle dage til fods eller med gratis bus. Hotellet blev drevet af et meget serviceminded og sympatisk yngre par. Hver morgen stod frisksmurte madpakker klar til os til dagens tur. Vi kunne ikke spise der om aftenen, men altid få te, kaffe, vin eller et glas kold øl.

Bjergvandring

Vi vandrede to dage i Alperne. Den første dag vandrede vi langs foden af bjergene til Unterammergau og Oberammergau. Et

dejligt landskab med lange bløde stigninger. Det var så dejligt grønt og frodigt. Vejret var med os.

På vores vej mødte vi en blind mand med sin hvide stok. Han sad på en bæk ved et stort træ. Han fortalte, at han var helt blind og var på et ophold på et hotel for blinde og deres seende hjælpere. Hver morgen gik han alene den samme rute langs vejen hen til det store træ og tilbage igen til hotellet. Han var nysgerrig efter, hvem vi var, så vi fortalte at vi var en gruppe danske pilgrimme på vandring i Alperne og at vi skulle se Passionsspillet i Oberammergau.

Fremme i Oberammergau var en af mine rejsefæller og jeg i det lokale museum med en special udstilling om Passions-

spillet. Selve museumsbygningen var pakket ind i kjortler fra tidligere års passionsspil og indenfor var der en række remedier og kostumer fra flere årtiers spil. Den ældste dragt var fra 1860.

Museumsfolkene fortalte, at et år før spillet skal de mænd, som er skuespillere, sangere eller statister lade deres skæg og hår vokse. Det var derfor nemt at gå rundt i byen og spotte, hvem af mændene, som skulle på scenen. Når spillet var slut for i år, klippede mændene deres hår og skæg af, og en række kunstnere flettede værker af håret. En spændende form for genbrug. På museet oplevede jeg at blive genfødt. Endda op til flere gange. Jeg endte dog altid med bare at være den samme. En anden seværdighed i byen Oberammergau er de smukt dekorerede huse.

Den blinde viser vej

På den anden dag ville vi op i bjergene til Vorderes Hörnle i 1484 meters højde. På vej derop forpassede vi et skilt. Vi gik i forkert retning nogle kilometer og måtte vende om. På vejen tilbage mødte vi igen den blinde mand: 'Hvor skal I hen?' 'Vi skal op til Vorderes Hörnle, men har forpasset et skilt'. Uden tøven svarede han: 'I skal bare fortsætte lige ud, over åen og så til højre'. Og sådan var det. Efter en stejl og opslidende stigning nåede vi Vorderes Hörnle. Sikke en udsigt. Strabadserne var glemt. På vej fra Vorderes Hörnle stødte jeg igen på den blinde mand. Han, hans seende hjælper og de andre blinde med deres hjælpere havde taget svævebane op til Vorderes Hörnle. Alle de blinde havde hørt om danskergruppen og slog ring omkring mig. Røre skulle de også; for se kunne de jo ikke.

Passionsspillet i Oberammergau

Overværelse af Passionsspillet i Oberammergau var en gribende, smuk og uforglemmelig oplevelse. Passionsspillet har en lang historie bag sig. Det hele startede i 1634, hvor pesten hærgede i Oberammergau. Byens indbyggere bad til Gud og lovede, at de ville opføre Jesus lidelseshistorie hvert tiende år, hvis ikke der døde flere indbyggere – og således blev det. Spillet har været opført lige siden.

Passionsspillet handler om Jesus lidelseshistorie fra begivenhederne Palmesøndag til hans død og opstandelse. Spillet foregår på tysk. Hvis man er rimelig habil til tysk, kan man følge med. Hvis ikke, kan man også, da de fleste af os kender Jesus lidelseshistorie. Passionsspillet skulle have været opført i 2020, men på grund af Corona måtte det udsættes til 2022. Næste gang er det i 2030 og så i 2040.

4.000 af de ca. 5.400 indbyggere i Oberammergau deltager i passionsspillet som skuespillere, sangere, statister, sikkerhedsvagter, kontrollanter, toiletvagter, i brandværn, samaritler m.v. Dyrene i byen er også med, heste, geder, får, duer og sågar kameler. Så der var selvfølgelig også en tjans med at rense op efter dyrene på scenen.

For at være med i spillet er kravet, at man skal have boet mindst 20 år i byen. Vi fik fortalt på det lokale museum, at de unge ikke ønsker at flytte fra byen, da de ellers mister retten til at være med i spillet. Jeg er dybt imponeret over, hvad en flok amatører kan præstere i fællesskab.

Passionsspillet varer i 2 gange 2 1/2 time med en pause på 3 timer, hvor der er tid til et restaurantbesøg i byen. Publikum sidder i en overdækket hal. Hallen er åben i den ene ende, hvor scenen er placeret.

Den åbne himmel over scenen giver en fantastisk effekt i løbet af spillet, hvor dag skifter til nat efterhånden som Jesus lidelseshistorie skrider frem. Der er plads til 4.500 publikummer. Men at fylde og tømme salen var intet problem. Det forgik gennem mange døre og i ro og orden. I byen og på teaterpladsen hørte jeg snak på mange sprog, dog virkede det som om amerikanerne var i overtal.

Vi måtte ikke tage billeder under spillet, så derfor fik jeg kun et af scenen inden passionsspillet start.

Aftenen før havde vi på vores hotel mødt en yngre amerikaner, hans mor og tante. De stod og manglede en billet til Passionsspillet – vi havde en tilovers, da en af vores rejsefæller – den tolvte – var blevet syg før afrejsen fra Danmark. Han købte billetten og fik en fælles oplevelse med sin mor og tante. Selvfølgelig havde de alle tre vandret på Caminoen.

Disney Slottet

Inden afrejsen fra Danmark havde gruppen besluttet at forlænge turen med en dag. Dagen skulle bruges på at se og vandre omkring slottet Neu Schwanstein. Det siges, at slottet var forbilledet for Walt Disney, da han skabte sit slot i sine tegneserier. Det er en helt speciel følelse at stå og se på sit barndomseventyrs slot i virkeligheden.

Caminoens magi

I september 2016 gik jeg 5 uger på den franske Camino i Spanien. Jeg lærte hurtigt at omfavne det uventede og uforklarlige. Alt kan ske. Selv flere hundrede kilometer værk fra Caminoen. Da vi ankom til Bad Kohlgrub, trætte og sultne, og næsten ikke kunne overskue en stigning på 800 meter til fods med bagage, kom hotelejer og kørte vores bagage; da vi var sultne og tørstige stod der en kold øl og et fad med ost, pølser og friskbagt brød klar på hotellet; da vi var kommet på afveje, ledte en blind os på rette vej; da vi havde forpasset den sidste bus hjem, stod byens tre eneste taxaer klar til at køre os hjem til hotellet; da vi havde en billet til den unge amerikaner, så han kunne se spillet sammen med sin mor og tante. 'Caminoen giver, hvad du har brug for'.

Mod Danmark

Tidligt om morgenen den 10. september 2022 vendte gruppen næsen hjemad. Der lød en jubel i togvognen, da vi passerede den tysk/danske grænse og kunne smide maskerne. En stor tak til Troels for en spændende tur og til alle mine rejsefæller for godt selskab. Jeg håber, at vi mødes igen på en vandre- og kulturtur til et nyt spændende sted. Måske har Troels noget på bedding?

Pilgrimsvandring på Den Danske Pilgrimsrute

– fra Helsingør til Rødby – og gennem danmarkshistorien – del I

af Erik Hjulmand

Der skulle gå mere end 10 år, fra jeg trådte ud på den første pilgrimsvej til jeg fik mig taget sammen til at pilgrimsvandre i Danmark.

Hvorfor ved jeg egentlig ikke! Det blev bare sådan. Måske fascinationen af de markant markedsførte og meste kendte pilgrimsveje i Spanien, Frankrig, Italien m.v. – var et must. Først.

Når, men her i juli og august i 2022 fra 8. juli til 19. juli og fra 8. august til 13. august. 18 dage vandring på langs af Sjælland, Falster og Lolland.

Pilgrimsvandringen i juli blev dagsvandring, hvor jeg overnattede hjemme. Jeg bor i Holbæk og derfra er der en afstand til såvel Helsingør som Ringsted, der gør, at jeg kunne køre i bil frem og retur eller tage offentlig transport frem og tilbage.

Det krævede lidt planlægning ved hjælp af Rejseplanen at finde busser, tog og rejsetider, men det fungerede perfekt.

I august blev det for langt at tage transport frem og tilbage hver dag, så der overnattede jeg i de fire dage ved dagens afslutning.

Vejret i både juli og august var rigtig godt dansk sommervej og særligt i august var det rigtig varmt.

Pilgrimsruten er i princippet afmærket fra Helsingør til Rødby. Nogen steder bedre end andre. Og nogen steder er

man kun hjulpet med enten at læse rutebeskrivelsen eller se godt efter. Afmærkningen er den gule muslingeskal på blå baggrund eller den gule pil.

Fra Helsingør til Næstved bruges All Trails-appen med forud indlagte ruter. Herefter er den bedste hjælp at bruge Guru Maps-appen og læse kortet for Danmark ind og finde Den danske Pilgrimsrute (den er rød) og bruge den. Den viser i realtid, hvor du er på ruten eller væk fra den.

Fra Næstved følger den det meste af vejen til Rødby – Sjællandsleden (mørkerød)

DAG I Helsingør Domkirke – Esrum Kloster – 26 km

Min pilgrimsvandring startede naturligvis ud fra Helsingør Domkirke. Følges pilgrimsrutens markering, vandles ned til det gamle værftsområde ved Helsingør Havn med kik til Kronborg og derfra ud af byen forbi den katolske kirke og ud til Helsingør Golfklub og ind i statsskovens gode brede skovsti og frem til Gurre, hvor Gurre Kirke besøges. Den lokale graver åbnede kirken for mig, så jeg kunne se den indvendigt. En smuk kirke opført i 1918 i traditionel stil for sognekirker. Ved snak med graveren viste det sig, at han har vandret til Santiago. Fra kirken vandles på sognevejen frem til Skt. Jacobs Kapel – hvor der nu kun er stensætningen til kapellet tilbage. Herefter nås frem til Gurre Slotsruin. Gurre Slot blev opført i 1300-tallet af Valdemar Atterdag og hvor han døde i 1375. Her indtog jeg de medbragte sandwich.

Ikke langt fra Gurre Slot vandres forbi Gurrehus, der i øvrigt har haft en omtumlet historie.

Fra Gurrehus vandres ned langs Gurre Sø på sti igennem statsskoven – en 2-timers vandring for sidst på dagen at vandre 3-4 km på bl.a. en overgroet sti frem til Esrum by og igennem byen og til dagens

afslutning et besøg på Esrum Kloster og Møllegård. Klosteret blev anlagt i 1151 af Ærkebiskop Eskild af Lund.

En dejlig afvekslende dagsvandring, med vandring på gode stier, men også med noget vandring på asfalteret vej uden den store trafik. Naturen og terrænet er afvekslende og dagens vandring var let og ubesværet.

DAG 2 Esrum Kloster til Frederiksborg Slot Hillerød – 17 km

Fra Esrum Kloster vandres over landevejen og over engen ned til Esrum Sø, hvor der ved søbredden vandres til højre og langs søen i statsskoven på en bred plan grussti frem til Nødebo. I byen vandres til venstre langs og over landevejen og ved Netto til højre ind på den lokale vej og kort efter ind på Nødebostien, der ligeledes går gennem skov stort set lige ud til Hillerød.

I Nødebo – husk at vandre lidt længere frem end hvor du skal krydse landevejen ved Netto, hvis du ønsker at besøge Nødebo Kirke.

Der vandres ind fra nord på fortovet langs Frederiksborgvej mod Frederiksborg Slot. Inden slottet er ned til slotsøen anlagt en barokhave som er et besøg værd, inden der vandres ind mod Frederiksborg Slotsplads.

Et godt forslag er at besøge den meget interessante slotskirke, hvor det fra galeriet er muligt at se ned i kirkerummet.

Dagens vandring er overvejende vandring igennem Nordsjællands store skove på gode skovstier. Vandringen er afvekslende og uden nævneværdige højdemeter og i ro fra anden trafik end cyklister.

DAG 3 Hillerød station til Allerød station – 14 km

Jeg kørte til Farum Station og derfra steg jeg på Bus 500S til Hillerød Station. Dagens vandring planlagt til Farum, men jeg sluttede i Allerød, fordi jeg blev inviteret på frokost med min familie, der bor i Holte.

Vandringen startede fra stationen og forløb mod syd ned gennem Hillerød og ud omkring byggepladsen til det ny Hillerød Supersygehus noget uden for byen. Herfra vandres på cykelsti frem til Børstingerød. Lidt før Brødskovvej ligger en hvid bygning ud til landevejen. Det er et Karmeliter Nonnekloster med kirke. Klosteret er opført i 1980'erne.

Jeg tillod mig at lukke mig ind ved kirkeindgangen og blev mødt af den sødeste ældre nonne, som gav sig tid til at opvarte mig med kaffe og hjemmebagte boller og med hvem jeg fik en lang snak og lov til at sidde en stund i kirken og fik ved min afgang en velsignelse, inden jeg vandrede videre.

Det er en af disse oplevelser, der gør pilgrimsvandring så dejlig og til noget helt andet end være turist.

Fra klosteret vandrede jeg videre mod Allerød og da jeg kom til Lillerød Kirke, var der lys i kirken. Den måtte så være åben og til min overraskelse og det tilstedeværende brudepar og deres gæsters, vandrede en rygsækbærende gammel mand med vandrestave ind i kirken. I øvrigt er kirken interessant ved, at alteret og bagvæggen er udført i træ – der leder tankerne hen på de mange møbelfabrikker i Allerød.

Kirkens præst var så venlig at give mig et stempel i mit pilgrimspas.

Så jeg kom også til bryllup på dagens vandring. Herfra var der ikke langt frem til Allerød Station, hvor jeg så sluttede dagen. Dagens vandring er overvejende på asfaltbelægning, enten på cykelsti eller på lokale veje med meget lidt trafik. Dog var dagens rute afvekslende, selv om en del af vandringen forløb gennem bebyggelser. Men sådan må det være i det tætbeboede område i Nordsjælland.

DAG 4 Allerød Station til Farum Station – 15 km

Vandringen har et forløb mod og omkring Allerød Sø og Kattehole Mose-naturområder og mod Stavnsholt. Der fik jeg vandret 2 km forkert, fordi jeg overså en rutemærkning. Men fred med det.

Når man kommer fra nord, vandrer man ind i den nye del af Farum og vandrer længe på flisebelagte stier og over motorvejen mod den gamle bydel. For at komme til den, vandles der på grussti langs Farum sø og ”bag om byen” på de anlagte stier til Farum Kirke.

Farum Kirke ligger på det højeste punkt med udsigt over søen. Kirken var åben og det var rart med en stille stund i en sval kirke oven på en ikke så charmerende vanding.

Fra det gamle Farum er der 1½ km gennem det ældre Farum til Farum Station.

Som nævnt er dagens vandring ikke så interessant, da den overvejende forløber gennem bebyggede områder og på håndbelægning.

DAG 5 Farum Station til Ballerup Kirke – 14 km

I modsætning fra dagen i går var det naturvandring hele dagen. Først langs bredden af Farum sø på stier i skoven og i udkanten af Værløse for senere at vandre langs Sønderløse til Jonstrup Vang og gennem Harreskov og det sidste stykke på flisestier ind i Ballerup og til Ballerup Kirke.

Det er en afvekslende vandring og dagens vejr utroligt varmt +30C og sol fra en skyfri himmel, hvorfor det var rart at vandre langs søerne og igennem skovene.

Vel ankommet til Ballerup Kirke – der i øvrigt indviet til Skt. Jacob – mødte jeg desværre igen en kirke, der ikke var åben. Det er lidt trist, men dog forståeligt, at kirkerne ikke holdes åben, når der ikke er personale ved eller i kirkerne.

Særligt skal nævnes, at i Ballerup har ildsjæle fra pilgrimsbevægelsen sammen med kommunen etableret og driver et herberg for pilgrimme – Pilgrimshuset Albergue Ballerup – der tilbyder pilgrimme

overnatningsmulighed med ægte camino-stemning, og hvor stedet også er centrum for aktiviteter henvendt mod pilgrimslivet, med samvær og møder samt udgangspunkt for pilgrimsvandringer og foredrag m.v.

Ikke nogen lang dag, men passende til at frokosten kunne indtages i en af Ballerups caféer på byens hovedgade.

DAG 6 Ballerup Kirke til Høje Tåstrup Kirke – 17 km

Fra Ballerup Kirke, som denne formiddag fortsat ikke var åben, vandrede jeg gennem Ballerup by ud til og igennem Hede-gårdsparken. Her er der opført en kirke i 1981. Den var åben, og her fik jeg et stem-pel i mit pilgrimspas.

Igennem Hedegårdsparken vandres der i øvrigt langs et næsten 1 km lang akvædukt ned gennem bebyggelsen, og hvor den slutter, vandres over en lokalvej ind naturområdet Haraldsminde, der ligger mellem motorvejen og rute 17. Der vandres på brede stier, skovveje, små asfaltveje og cykel/gangstier gennem Risby Naturområde og forbi Albertslund Golfklub. Når udkanten af Tåstrup Erhvervsområde nås, og der vandres ind i det, kommer man sandelig forbi IKEA i Taastrup, og der vandres fortsat ligesom bagom erhvervsområdet for at komme til det gamle Høje Tåstrup og Høje Tåstrup Kirke.

På kirkekontoret var der et venligt personale, der sørgede for, at kirken blev låst op for mig, så jeg kunne besøge den og dens lille museum af effekter om kirken og dens historie. Inden jeg forlod kirken, fik jeg også stempel i mit pilgrimspas.

Vandringen var en blanding af vandring gennem bebygget område på hård belægning og midtvejs på naturstier og sluttelig på brede cykelstier og lokale veje gennem erhvervsområdet. Ikke den mest spændende oplevelse, men dog anderledes og egentligt positivt i betragtning af området, der er udbygget som forstand til København.

DAG 7 Høje Tåstrup Kirke til Roskilde Domkirke – 15 km

Jeg valgte at tage den direkte rute mod Roskilde, nemlig at vandre langs Roskildevej gennem Hedehusene og erhvervsområdet ind i Roskilde. Ikke den mest interessante vandring og dog!

Der vandres på cykel/gangsti langs vejen. Der er megen støjende trafik, og det er bare en strækning, der skal overstås.

I Hedehusene ligger den gamle Ansgar Kirke, der er gennemmoderniseret på den skønneste måde. Den var en oplevelse at besøge og se indvendig, og det kan stærkt anbefales at besøge den.

Udefra er kirken en traditionel sognekirke i middelalderstil, men når man træder ind i kirkerummet, oplever man et lyst kirkerum med et smukt bemalet motiv på væggen bag alteret. Kirkestolene er stillet op enkeltvis og med betræk i stærke farver og belysningen er velvalgt i det lyse rum.

Her var det organisten, der låste kirken op, og på kirkekontoret fik jeg stempel i mit pilgrimspas.

Dagens slutmål var naturligvis Roskilde Domkirke, der som altid ved besøg er en imponerende katedral, der kan måle sig med de udenlandske. Jeg brugte igen god

tid til at gå rundt i domkirken og se på dens indre, herunder kongegravene, det udsmykkede ur med ridderen og dragen og naturligvis Margrete den 1s gravmæle. Så husk at afsætte god tid til et besøg i Roskilde domkirke.

På vej mod stationen er der rigelig mulighed for at få sulten stillet i et af de mange spisesteder på gågaden.

Roskilde er jo knudepunkt for togtrafikken på Sjælland og nem at komme retur fra for mig til Holbæk.

DAG 8 Roskilde Domkirke til Lejre Station – 16 km

Jeg er født og har levet mine første 10 år i Roskilde og er døbt i Vor Frue Kirke, der lå i baghaven, hvor mine forældre og jeg boede tilbage sidst i 1940'erne. For første gang efter jeg blev døbt, var jeg inde ved kirken, som desværre ikke var åben. Videre på min vandring fra stationen igennem den morgenfriske by forbi kom jeg også forbi skolen hvor jeg blev undervist fra 1. til 3. klasse, for at komme til Roskilde Domkirke og ned mod Roskilde Havn.

Her tog jeg en afstikker op ad bakken til Skt. Jørgensbjerg Kirke, der var lukket. Videre ned på pilgrimsruten på naturstien langs strandkanten af Roskilde Fjord frem forbi Sankt Hans Hospital, hvor der vandres ind i og igennem Boserup Skov og ned til Boserup Sø langs den, hvor naturstierne følges langs Kornerup Sø og Å mod Gl. Lejre.

Pilgrimsruten følger Skjoldungestien fra Roskilde Havn og igennem Naturpark Skjoldungernes Land og er 40 km lang i det historiske landskab på Midtsjælland. Skjoldungerne kommer fra legenderne i Knytlingasagaen, og er efterkommere af kongeslægten Skjold fra Lejre.

På min vandring til Gl. Lejre kom jeg forbi de store skibssætninger fra Vikingetiden, som er spændende at besøge. Længere fremme ses de imponerende gravhøje. Herfra vandrede jeg et par kilometer frem til Lejre Station og derfra rejste jeg retur til Holbæk.

Vandringen er en utrolig smuk vandring igennem noget af det flotteste landskab på Midtsjælland, hvor der vandres langs fjord, gennem skove, rundt om søer, på engdrag, langs åer i et bølgende grønt landskab og oven på et af Sjællands største grundvandsmagasiner.

Så pas på, at du efterlader kun dit fodspor.

DAG 9 Lejre Station til Jystrup Kirke – 23 km

Dagens vandring er en fortsættelse igenem noget af det smukkeste sjællandske landskab.

Fra Lejre Station tilbage til pilgrimsruten ved Lejre Museum og her op over bakken og rundt og ned gennem skoven til Sagnlandet. Sagnlandet er et besøgscenter – her gav jeg mig tid til at besøge kopierne af de gamle vikinghuse og se livet i vikingetiden, som de frivillige dagligt viser de besøgende.

Det meste af dagens vandring var på mark- og skovstier. Ude på en skovvej mødte jeg en vandringsmand med rygsæk. Han var på vandring mod Freiburg, hvor han skulle besøge en vens grav og havde planlagt at vandre videre derfra til Middelhavet” Betragede sig ikke som pilgrim, men søgte friheden og roen ved at vandre.

Ved Skjoldnæsholm vandre jeg de 2 km op til Jystrup by langs Jystrup Sø frem til Jystrup Kirke.

Årsagen til at vandre til Jystrup var, at her kan bussen tages nordpå til Roskilde eller sydpå til Ringsted, så et udmærket sted at komme til og fra ved en endagsvandring. Jystrup Kirke ligger på byens højeste sted, og der er en smuk udsigt fra kirkegården. Desværre var kirken ikke åben denne eftermiddag.

Til dagens vandring anbefales det at have egen proviant og tilstrækkelig at drikke med, da der ikke er nogen muligheder for at købe ind på vandringen.

DAG 10 Jystrup Kirke til Skt. Bendts Kirke Ringsted – 23 km

I dag var det søndag og kirken var åben, så jeg fik besøgt den og set den indvendigt. Den var åben, fordi der skulle være gudstjeneste noget senere. Desværre følte jeg, at jeg ikke havde tid til at vente og deltage i dagens gudstjeneste.

Som i går skulle jeg igen vandre rundt om Jystrup Sø til Skjoldnæsholm blot i modsat retning. Fra vejkrødset vandrede jeg på sognevejen videre mod Valsøllille og frem til kirken, der var lukket. Lidt længere fremme ud til vejen mødes den rejsende af et højt trækrucifiks. Det er sat op til minde om mordet i 1311 på Knud Lavard. Længere mod Haraldsted er grundfundamentet til Knud Lavards Kapel stadig synligt. Kapellet er opført på mordstedet og er den dag i dag et valfartssted. Én gang om året vandres fra den katolske kirke i Ringsted til Knud Lavards Kapel.

Når man vandrer videre ad sognevejen, kommer man forbi Haraldsted Kirke, som

desværre var lukket. Kirken lå tæt på Haraldsted Kongsgård, hvorfra Knud Lavard red ud til Haraldsted Skov, hvor han den 7. januar mødte sin skæbne. Knud Lavard er stedt til hvile under højalteret i Skt. Bendts Kirke i Ringsted.

Fra Kirken vandres ned til Haraldsted Sø på en bred sti langs søen og videre langs Ringsted Å. Når man kan se Ringsted, vandrer man på sydsiden af byen og kan se tårnet af Sankt Bendt Kirke, men man vandrer lige som ind ad "bagdøren" til Ringsted og den imponerende Sankt Bendts Kirke.

Sankt Bendt Kirke er gravkirke for Danmarks kongelige frem til 1300-tallet, og Valdemar den Store stod bag opførelsen af kirken. Husk at afsætte god tid til at opleve kirken og dens gravmæler. Dagens vandring er afvekslende igennem et dejligt afvekslende landskab og en vandring gennem Danmarkshistorien.

DAG 11 Skt. Bendts Kirke Ringsted til Glumsø Kirke – 23 km

Jeg fortsætter vandringen på pilgrimsruten ud af Ringsted by fra Skt. Bendts Kirke. Uden for byen vandres langs Ringsted Å og et par km uden for Ringsted – nogle få hundrede meter oppe på bakken til venstre – ligger Klostermarkkirken opført i 1992. En smuk hvid moderne kirkebygning, der taler for at blive besøgt og beset indvendig. Men desværre er kirken også her lukket.

Efter et par kilometer på cykelsti langs den befærdede landevej kommer man frem til Høm Kirke.

Ved Høm kirke var det kirkens gartner, der kunne åbne kirken for et besøg.

Herfra ind på snoede sogneveje gennem Ringsted Ådal frem til en lille perle af en af Danmarks mindste sognekirker i Vrangstrup. Kirke er åben hver dag fra kl. 8 til kl. 16 – og er simpelthen et besøg værd. Smuk lille middelalderkirke oversået med kalkmalerier.

Videre på sogneveje frem til Tyvelse, hvor pastoratets 5. kirke ligger. Desværre var den lukket. Herfra er det igen vandring på sognevej frem til Glumsø. Jeg fik kirkens gartner til at åbne kirken, så jeg kunne bese den indvendig.

Dagens vandring var ikke så inspirerende, da den mest er på asfaltveje, dog uden den store trafik.

Da Sankt Peders Kirke i Næstved er lukket på mandage, valgte jeg at tage toget fra Glumsø til Næstved for inden den lukkede kl. 17, at kunne besøge kirken og se den indvendig. Togturen varede kun 7 minutter.

DAG 12 Glumsø til Næstved – 22 km

Da der kun er 7 minutter med tog mellem Glumsø og Næstved, og da Glumsø er nærmere Holbæk end Næstved, så valgte jeg at køre i bil til Glumsø. Giver det mening?

Fra Glumsø Kirke vandres igennem byen ned til Glumsø Sø, hvor der vandres langs denne ud til Ulstrup og Skelby – det meste af vandringen er på stier gennem marker og grønne områder.

I Skelby fik jeg gartneren til at låse kirken op. Den er af en sognekirke særlig ved at have en søjlerække midt igennem kirkerummet.

Kun 500 m fra Skelby Kirke ligger Gunderslev Kirke i smukke omgivelser. Årsagen til, at kirkerne er så tæt på hinanden er, at de ligger på hver side af Susåen. I dag er der bro over åen mellem kirkerne.

Fra Gunderslev vandres næsten 10 km på den lokale sognevej, hvor der er meget lidt trafik. Derimod var der på Susåen ganske megen – i kanoer med glade unge mennesker og familier der benyttede sig af det gode vejr med en kanotur på åen.

På vandringen tog jeg en afstikker til Holbøse Mølle. Men lad være med det. Den er en gammel grim møllebygning. Det er alt. Videre vandres mod Ladby. Lidt inden byen og 100 m ude på marken, er en gammel ruin af en tidligere middelalder kirke.

Inden der vandres ind i Næstved nås Herlufsholm Gods og Kostskole. Her i juli er skolen lukket og det er desværre også den tilknyttede kirke. De sidste kilometer ind til Næstved centrum vandres igennem en skovtykning langs Susåen og også her var der stor aktivitet på åen.

Fra åen vandres igennem villakvarter op til Sankt Peders Kirke, hvor jeg sluttede dagens vandring.

Sankt Peders Kirke er en meget stor rummelig kirke med et smukt renoveret orgel. Netop omkring udsmykningen på orglet har der været en retslig afgørelse, om menighedsrådet havde ret til at påføre udsmykningen en guldbelægning uden kunstnerens accept. Det havde menighedsrådet dog ikke ret til.

Her sluttede så min første del af vandringen på Den Danske Pilgrimsrute.

Vandring mod Nidaros

af Jane Hvas

I uge 26, den første uge i skolernes sommerferie var vi, mine børnebørn Oskar på 17 og Albert på 15 samt jeg, parate til vores længe planlagte vandring. Rygsækken var pakket, og vi vinkede farvel til familien mandag aften i Frederikshavn, inden vi gik ombord på færgen, som i løbet af natten skulle bringe os til Oslo.

Vi var helt sikre på, at vores kahyt var lige ovenpå motoren, men ved hjælp af ørepropper fik vi alligevel en god nats søvn – og vågnede op til morgenmadsbuffet samtidig med indsejlingen til Oslo. På Pilgrimskontoret i Oslo fik vi det første stempel i vores vandrepas inden togturen – ca. 500 km til Berkåk og overnatning på Meslo Herberge. Vi havde rejst hele dagen, og vores vandring skulle starte næste morgen.

Efter et godt morgenmåltid – og med smurte madpakker – var vi klar til at bevæge os ud på Olavsleden.

Vi bevægede os i forskelligt terræn, og der var brug for regnslag! En smuk tur, men sjaskende vådt. I Rennebu – både i kirken og den gamle købmand – fik vi stemplet passene. Alt var vådt, og vi var glade, da vi nåede frem til Segard Hotel. Tøjet kunne blive tørt igen – og værtinden var behjælpelig med at komme til den nærmeste købmand, så vi kunne få købt aftensmad.

Det endte med at blive et rigtig hyggeligt ophold – og næste morgen var vi rigtig glade for at opdage, at der var solskin og tørvejr. Til gengæld var der nu myg og andre stikkende bæster!

Der var mange op- og nedture, og de yngste ben kom lidt hurtigere afsted end de ældste. Til gengæld var der stor vilje til at sikre, at bagtroppen hele tiden var med.

Orkdalelven havde oversvømmet vejen ved siden af, så vi valgte at holde strømper og fodtøj tørt og til gengæld tage et rask lille fodbad i det kolde vand.

Denne dags overnatning var på Skogheim Pilgrimsherberge – værten sørgede for at bage den pizza, som vi havde købt på vejen. Og vi kunne sidde udenfor og spise den.

Næste morgen var der rigeligt med morgenmad og blødkogte æg – masser af brød og pålæg til madpakker.

På vores tredje vandredag nåede vi til Gumdal – det var vores korte dag med en distance på kun 12,3 km.

Gumdal Gård har en historie tilbage til 1600-tallet og blev i 1790-erne godkendt som gæstgiveri. Efter en brand i 1961 er der nu et pilgrimsherberg ved gården i fadeburet med plads til 10 personer.

Et dejligt sted – kort før vi nåede frem, passerede vi i øvrigt 61 km før Nidaros ved Løkken Verk Svorkmo Smeltehytte, som har været anvendt til smeltning af kobber.

Næste dag var varm og lang. Over et større areal havde man ryddet træer og buske, og havde ved samme lejlighed

fjernet en del afmærkningspæle, så der måtte tyes til telefonerne og elektronisk kort. Men vi kom på rette spor. Efterfølgende gik stien over en længere strækning gennem et moseareal, så vi faktisk gik gennem spagnum og jævnlige soppede i omkring 10 cm vand.

Det var en lettelse, da vi nåede frem til Skaun. Vi skulle sove i Menighedshuset – på madrasser på gulvet. Badefaciliteter og køkken var fine og der var støvletør-rere! Og der var en rundvisning i Skaun Kirke inkluderet i prisen.

Så nåede vi femte vandredag – de første par timer var vejret fint at gå i. Herefter var det blæst og regn i store mængder uden ophør, men moralen var høj! Vi fortsatte vores tur mod Sundet, hvor vi skulle overnatte – tørre strømper i et supermarked, chokolade, plastposer, læ

i et skur og endelig nåede vi til Øysand Camping og kunne ringe til færgemanden John, gik de sidste par kilometer og blev roet over elven Gaula til Sundet Gård.

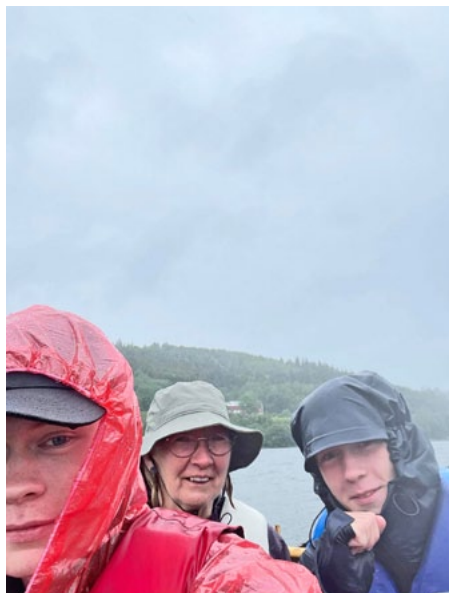
Herefter var det tid til varmt bad, tørre sko og tøj, varme rum, lækker mad og forkælelse – lige, hvad vi manglede!

Dagen efter gik vi resten af vejen ind til Trondheim og Nidaros.

Vi havde haft en fantastisk uge, en "once in a lifetime"-oplevelse: Det er ikke ofte, at man får så enestående oplevelser med sine børnebørn! Jeg havde gennem mere end 20 år haft et ønske om at se de fantastiske mosaikvinduer i Nidaros.

Turen var afrundingen på genoptræning efter en blodprop, som jeg fik et halvt år tidligere!

Vi var de første danskere, som nåede frem til Nidaros i 2022.

Lunds Domkirke har 900-års jubilæum i 2023

af Tone Kirkeby

I den anledning arrangerer Den Svenske kirke en pilgrimsvandring fra Odense til Lund.

Foreningen af Danske Santiagopilgrimme og Odense Pilgrimskreds assisterer med planlægningen og vandringen gennem Danmark.

Vandringen starter fra Odense den 28. august med ankomst til Lund den 9. september 2023.

Fra Odense til København vandles hovedsageligt ad Den Danske pilgrimsrute, fra Malmø til Lund følges Barmhærtighetens væg, som er en del af Birgitta-ruten til Vadstena.

Dagsetaperne vil være på 20–25 km, overnatninger vil være på vandrerhjem, sognegårde og campingpladser.

Du er velkommen til at deltage i hele vandringen eller dele af den, evt. kun en dags vandring.

For yderligere oplysninger følg med på hjemmesiden og/eller kontakt

Troels Beck, Odense Pilgrimskreds, på:
trbeck45@gmail.com

og

Tone Kirkeby, Santiagopilgrimme, på:
tonekirkeby@yahoo.dk

Tilmelding til vandringen til Pilgrimspræst i Lund, Magnus Malmgren på:
magnus.malmgren@svenskakyrkan.se

Lidt om Lund Domkirke

Lund Domkirke er Nordens største metropolitankirke, grundlagt omkring 1100 og muliggiort ved store donationer fra Knud den Hellige. Byggeriet blev indledt i ærkebiskop Assers tid, og 1. september 1123 blev kryptens højalter indviet. I 1145 stod kirken færdig og blev indviet af ærkebiskop Eskil. I kirkens højkor har dramatiske episoder i Danmarks historie udspillet sig, Danmarks middelalder spejles her.

I kirkens tværskib står Anders Sunesens sarkofag. På Valdemarsdag, 15. juni, stilles her et Dannebrogssflag. Ifølge sagnet var det ham, der greb Dannebrog i slaget ved Lyndanisse. Flaget står til midsommer, dagen for Anders Sunesens død i 1228. Traditionen begyndte i 1969 – 750 år efter slaget ved Lyndanisse.

Domkirkens ur, et astronomisk ur, med det latinske navn Horologium Mirabile Lundense står ved hovedindgangen. Uret viser månefaserne. To gange om dagen spiller det hymnen In Dulci Jubilo. I Europa findes kun tre lignende ure. Lund Domkirke fik sit i 1425.

Feriefrivillig-job syd for Ålborg!

af Grethe Dyrby

Hødalen Hærvejsherberg i Øster Hornum har brug for hjælp! Pga. sygdom er det lukningstruet.

At være herbergspasser i en uge eller mere er absolut et frivilligt arbejde uden vederlag. Til gengæld får man glæde af at opholde sig i et naturskønt område langt ude på landet, og stor frihed til at udforske landsdelen.

Ligesom på herbergerne i Spanien, er det noget med rengøring, når de overnattende er taget af sted, og modtage de

nye sidst på dagen. Hele dagen er fri til at udforske landsdelen, eller bare læse gode bøger m.m.

Strækningen Viborg, Ålborg, Frederikshavn er ikke den mest besøgte, og da man skal reservere i forvejen, ved man for det meste, om der på de enkelte dage kommer gæster.

Send en mail til Grethe Dyrby, (koordinator på projektet) og ønsk en uge eller mere i juni, juli eller august.
grethedyrby@gmail.com

Internationalt samarbejde

af Rikke Ærtebjerg

Foreningen af Danske Santiagopilgrimme deltager i flere forskellige samarbejder om pilgrimsruterne på tværs af Spanien og i Europa. Ud over at deltage i konferencer om Camino Francés og Camino Inglés, og konferencer med deltagelse af pilgrimsforeninger fra hele verden, er vi også blevet inviteret med i et samarbejde om at fremme kendskabet til lokale museer og kulturelle steder i omegnen af pilgrimsvejene i Europa, et projekt der – meget lidt mundret – kaldes **rurAllure**.

Projektet går kort fortalt ud på at skabe opmærksomhed om kulturelle steder op til 30 km fra de kendte Caminoer, for at få pilgrimmene til at brede sig ud til disse steder, både for at skabe mere liv på de respektive kulturelle steder, for at skabe mere plads – det være sig overnatning, spisesteder, shopping, sightseeing – til de mange pilgrimme, der efterhånden bevæger sig specielt på Camino Francés, og for at give en håndsrækning til de skrantende bysamfund, der findes ganske kort vej fra de kendte vandrerruter. Det er planen at markedsføre disse steder, og også at etablere et netværk af transportmuligheder, f.eks. lokale taxaer, der kan køre pilgrimmene ud til disse kulturelle steder, og køre dem retur til Caminoen næste morgen, så de kan fortsætte vandringen, hvor de forlod ruten dagen før. De øvrige samarbejdspartnere i dette

projekt er i meget stor udstrækning repræsentanter for offentlige institutioner fra så forskellige lande som Portugal, Spanien, Italien, Ungarn, Slovakiet, Rumænien (Transylvania) og Norge, bl.a. NTNU, institutterne for design, datateknologi og informatik, Norwegian Colour and Visual Computing Laboratory, Stiftelsen Lillehammer museum, Maihaugen, Mjøsuseet AS, National Pilgrim Senter, STU (Sloveniens Tekniske Universitet), universiteterne i Vigo, Coruña, Bologna, Padova og Madrid, Den Svenske Kirke og flere andre organisationer, heriblandt enkelte kommuner på nogle af Caminoerne i Spanien. Projektet støttes med EU-midler.

Projektet har tre hovedformål:

- At etablere et netværk mellem kulturelle og akademiske institutioner
- At samle (en database af) viden og bidrage til videndeling
- At udvikle en fælles digital platform
Projektet har udvalgt fire pilotprojekter:
  - Etnografisk arv (læren om kultur og mennesker) på Skt. Olavs-leden til Trondhjem
  - Litterær arv (handler om litteratur og boglige sysler) på vejene til Santiago de Compostela
  - Termisk og anden arv (termiske bade og relaterede steder) på vejene til Rom

- Naturarv (økosystemer og biologi) på vejene til Csíksomlyó, Rumænien

Kernekfunktionerne i det digitale rurAllure-projekt er:

- Kortvisning
- Algoritme-planlægningsværktøj: Bruger indtaster start- og slutpunkt, datoer og præferencer – og planerne bliver genereret og kan ændres
- Interessepunkter kan ses på et kort, og på en filtreret søgning
- Pilgrimmens planer: Rejsende kan skabe individuelle planer og dele dem
- Anbefalede planer: Planer skabes på baggrund af interessepunkter og præsenteres som anbefalinger til de rejsende
- Fortællinger: Stedbaserede historie for at forstærke oplevelsen og give øget indhold

Vejene videre for samarbejdet i rurAllure:

Den digitale platform kan udvides til at omfatte ruterne i Danmark og Sverige. Det kræver dataudveksling med eksisterende løsninger. For at skabe netværk og videndeling, har vi oprettet en mere fast kommunikationskanal mellem rurAllure-projektet, Riksförbundet Pilgrim i Sverige og Foreningen af Danske Santiagopilgrimme.

Foreningen af Danske Santiagopilgrimme har gennem de seneste år fået udarbejdet filer med Den Danske Pilgrimsrutes digitale kort. Vi har udvekslet filerne med rurAllure, og de forventes at blive lagt i app'en i løbet af 2023.

Udfordringen i Danmark er, at vi ikke har en central organisation, der kan formidle mere viden om historiske og andre steder af interesse, der ligger langs vores pilgrimsruter, og vi har heller ikke på samme måde som de øvrige samarbejdspartnere en økonomi, der kan bidrage til at videreudvikle projektet.

Det er fantastisk, at vi er blevet inviteret ind i gruppen, der arbejder med projektet, og vi fortsætter med at deltage, så længe vi har noget at bidrage med.

10 paths to Santiago

Ten personal stories about walking the Camino – told by pilgrims from around the world

af Marianne Sommer

anmeldt af Rikke Ærtebjerg

Jeg faldt over et opslag på LinkedIn, om en bog om Caminoen. Forfatter Marianne Sommer skrev:

”2019 var et skelsættende år for mig! Jeg sagde mit job op og drog til udlandet for at arbejde som frivillig. Først i Sydamerika og senere til Caminoen i Spanien, hvor jeg først vandrede en uge og derefter arbejdede på et hostel, hvor jeg serverede morgenmad for pilgrimmene og gjorde rent efter dem. Det var en kæmpe oplevelse at møde så mange fantastiske mennesker. Her gik det for alvor op for mig, at selvom ruten er den samme, så er oplevelsen vidt forskellig afhængig af, hvem du er, din livssituation, og hvad du har med i bagagen. Det gav mig ideen til at skrive en bog, der giver et nuanceret indblik i Camino-oplevelsen. I ’Ten Paths to Santiago’ har jeg interviewet 10 pilgrimme fra hele verden, som hver deler deres personlige historie. Det har været meget rørende og inspirerende – også at høre om de livsændringer, nogle har foretaget efterfølgende. Bogen er både til dig, der overvejer at gå en af Camino-ruterne eller allerede er en erfaren pilgrim.”

Jeg skrev til Marianne og spurgte, om hun kunne tænke sig at sende mig et anmelderexemplar af bogen, og det ville hun! Det er en rigtig fin lille bog, der med sine fortællinger (ganske vist på engelsk) meget godt illustrerer, hvad Marianne selv siger: Vi går den samme vej, men oplever den forskelligt. Og det er også forskelligt, hvad vi hver især tager med hjem, og hvor

længe der går, før vi mærker indflydelsen på vores liv, og de valg vi træffer.

Pilgrimmene er fra Irland, Tyskland, Sverige, England, USA, Danmark, Portugal, Frankrig og Spanien. Ruairi fra Irland siger: ”Jeg tror, at de fleste af os er så lykkelige på Caminoen, fordi vi lever det liv, det var meningen, vi skulle leve. Vores sanser er forstærkede og vi føler, at vi er en del af en familie. Vi stoler på hinanden, vi tager os af hinanden, vi er fysisk aktive, vi spiser ordentlig mad, vi er positive, og vi er i naturen. Vi er alle simple væsner på en kærlighedsrejse – det er, hvad livet drejer sig om, og det er derfor jeg tror, vi bliver så afhængige af det”. Jeg kunne ikke have sagt det bedre selv.

Ruairi siger også, at han, da han kom tilbage til Irland, var vred i en hel uge, fordi han forventede, at der skulle ske en hel masse ting, og der skete ingenting. Han var så frustreret af at stille sig selv alle disse spørgsmål. Hvorfor gjorde jeg det? Hvad var meningen? Han syntes, han på en måde var blevet snydt. Men så begyndte der at ske ting i hans liv, som han tilskriver Caminoen og det, han havde oplevet.

Danske Søren mistede på blot en måned både den kvinde han elskede, sit job og sin lejlighed. Men de 35 vandredage han oplevede, gav ham et overskud, der hjalp ham, da han kom tilbage til Danmark, og også han har oplevet særlige ting, han tilskriver Caminoen.

Pilgrimsvandring til Santiago de Compostela

af Ulf Luthman

anmeldt af Hanna Vestenaa

Endnu en guidebog til Den franske Camino. Denne guide til ruten er meget velskrevet og inspirerende. Guiden har en god beskrivelse af de enkelte etaper både i form af kort, højdemeter og herberger, men giver også en god vejledning til at benytte eventuelle alternative veje.

Der er gode beskrivelser til kultur og kirker. En kort og præcis beskrivelse af, hvad vi som pilgrimme møder på vores vej. Mange har jo betrådt vejene før os og der er legender, som kan fortælles, kirker, både store katedraler, men også helt små, som har deres helt egen historie. Den franske Camino går jo tværs over Spanien og gennem utallige byer og landsbyer. I bogen bliver mange af disse beskrevet med historiske øjne.

Overnatningsstederne/herbergerne her er flere beskrevet og bogen kan bruges som en god vejledning til ruten. Pilgrimme bliver jo også sultne og der er gode beretninger om forskellige lokale madtraditioner, som bør afprøves, men også lokale vine fortælles der om.

Guiden er i et lækkert format, god opsætning og smukke fotos. Bogen kan anbefales, inden der tages på Caminovandring, men desværre vejer den 500 g.

Bogen indeholder en god vejledning til forberedelse af pilgrimsvandring både i form af det praktiske udstyr, men også den mere mentale forberedelse. God fornøjelse!

Marianne har selv udgivet bogen, og du kan bestille den via websitet www.10pathstosantiago.com

Troens Almanak 2023

af Maja Lisa Engelhardt

anmeldt af Rikke Ærtebjerg

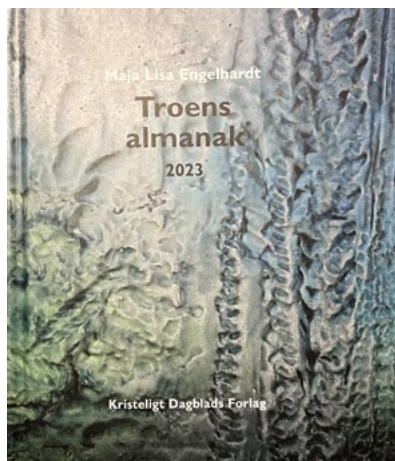
Vi fik en lidt usædvanlig bog til anmeldelse i Pilgrimmen. Den er usædvanlig, fordi den ikke handler om pilgrimme eller vandring, men når jeg alligevel vælger at skrive en anmeldelse her, er det fordi der dog er lidt pilgrim i den.

Bogen er en kalender med mulighed for at skrive noter hver dag. Desuden er der forskellige digte, malerier, Maja Lisa Engelhardts egne fotos af skyer og forskellige uddrag af egne dagbogsnotater om vind og vejr i løbet af 2021.

Den er meget smuk (når man som jeg elsker bøger), og den er funktionel, også selvom man ikke ser sig selv som troende.

Forbindelsen til pilgrimslivet kommer i april, hvor Maja Lisa fortæller om sine bronzerelieffer, som hun kalder "Pilgrimsmarker", hvor muslingeskallen er lagt ud som fodaftryk og symboliserer ikke kun, at "det nye liv er på vej med sine fodspor, men også at vi i foråret efter en lang vandring (vinteren) igen kan bringe et glædeligt budskab om Jesus' oprindelse" (citat Maja Lisa Engelhardt).

Billedet "Pilgrimsmark", der er en del af Maja Lisa Engelhardts arbejde med at forene kunst og tro, er venligst gengivet med tilladelse fra kunstneren.

Vandring i Europa

22 spændende vandringer og uspolerede vandreruter

af Lis Nielsen

anmeldt af Rikke Ærtebjerg

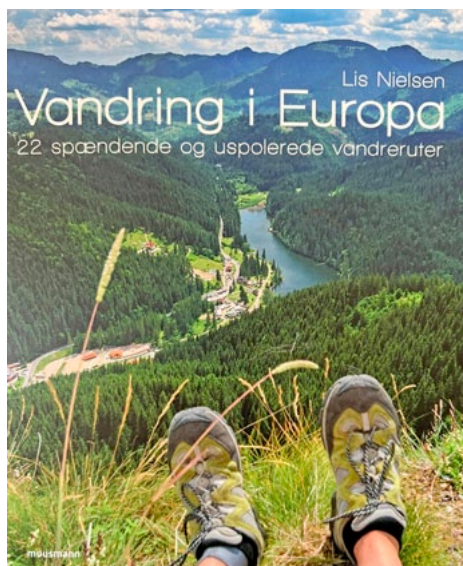
Bogen er udgivet i 2016, men af en eller anden grund har vi først fået et eksemplar til anmeldelse nu. Bogen har en fornuftig fordeling af vandringer ud over hele Europa, bl.a. Ukraine, som dog nok skal revurderes i øjeblikket, men ellers giver den megen og god inspiration til andre vandreruter end de mest kendte.

F.eks. er jeg meget inspireret af ruten i Skotland, Fife Coastal Path, der er 188 km og som jf. bogen kan klares på 8-10 dagsetaper. En fordel ved en vandretur i Skotland er, at jeg kan tale sproget væsentligt bedre end det spanske, men til gengæld kan jeg ikke være så sikker på godt vejr.

Bogen indeholder også god information om klassificeringen af de forskellige europæiske vandreruter, noget om Leading Quality Trails, planlægning, udstyr og forskellige vandreorganisationer i både Danmark og internationalt.

Her i de kolde vintermåneder kan man blive helt utålmodig, når man læser en sådan bog. Der er så mange muligheder og så lidt tid, og på tidspunktet for dette blads udgivelse er der stadig et par måneder til at vandresæsonen starter igen.

Men det er altid godt at få inspiration, og til det formål kan denne bog kun siges at opfylde sit formål til fulde. Bare drøm – og se så at komme afsted

Kultur og vandring i det andalusiske forår

3. – 10. juni 2023

Vandringer, natur, kultur, kunst, eftertænksomme refleksioner og gourmet i skøn forening – med udgangspunkt i refugiet "Garden of Lemons" syd for Granada og ved foden af bjergkæden Sierra Nevada.

Refugiet ligger mellem Middelhavskysten og Granada i det sydøstlige hjørne af Spanien. Området er præget af en frodig og smuk natur med udstrakte citrus- og olivenlunde, som danner en stærk kontrast til Sierra Nevadas store og imponerende bjergmassiver mod nord. Rejsens

pris i delt dobbeltværelse på Hotel Los Naranjos er 12.900 kr. pr. person. Der er en merpris for ophold på selve Garden of Lemons. Prisen inkluderer fly, transfer, ophold med fuld forplejning, programsatte udflugter og vandringer.

Ønsker du yderligere oplysninger og detaljeret rejseprogram m.v., kan der rettes henvendelse til

Paul Kofoed Christiansen,
Kong Valdemars Vej 77, 2.2,
4000 Roskilde. Mobil: 21201985.
Mail: pkc.roskilde@gmail.com

Foreningen

Vandring og kultur i Italien i den sydlige del af Alperne

8 dage: 16.-23. august 2023

- Vandring på Monte Baldo – med cablecar op til 1.760 meter

- La Traviata, Verdi's berømte opera open air i Verona

- Lang vandring i Venedig

- Overnatning i campinghytte i byen Desenzano (Gardasøen syd)

Rejsen er med tog med nat/liggeplads fra Hamborg.

Økonomi: Interrailbillet ca. 2.300 kr. + diverse billetter 750 kr. + kost & logi.

Vil du høre mere om turen, skriv til Odense Pilgrimskreds, mail:

TrBeck45@gmail.com

Foto fra tidligere bjergvandreture

KLAR TIL CAMINO

Vejen til målet kan være lang og hård,
men det rette udstyr gør altid turen sjovere.
I Spejder Sport ved vi alt om, hvilket grej
der får dig i mål og står klar til at hjælpe
dig med din Camino.

Husk rabatten!

Danske Santiago pilgrimme
handler ikke-nedsatte
varer med 10% rabat.

Brug fordelskoden **santiago16**

i webshop eller vis denne
annonce i Spejder Sport.

MAMMUT NOVA
& MERCURY
MID LTH
1.299,-

BLACK
DIAMOND
DISTANCE FLZ
Z 105-125
1.199,-

ASIVIK
RAINCOVER
UL, 35-50 L.
209,-

BERGANS
HELIUM 55
1.499,-

SPEJDER SPORT